پەرلەمانی کوردستان-عیراق

پرۆژەی دەستووری
هەرێمی کوردستان-عیراق

ئامادەکردنی
لیژنەی پێداچوونەوەی
پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان-عیراق

بەناوی خوای بەخشندە و دلۆڤان

پێشەکی

ئێمە, گەلی کوردستان_عیراق، لە هەستکردنمانەوە بە دژواریی سیاسەتەکانی حکومەتە یەك لەدوای یەکەکان لە ئەنجامدانی زولم و زۆرو ستەمی لەڕادەبەدەر, وبێبەشکردنمان لەو مافە ئازادی و یەکسانی و دادپەروەریەی خوا بە ئادەمیزادی بەخشیوون وچەندین تاوانی دژە مرۆڤ و هەڵمەتی جینۆسایدو پاکتاوی نەتەوەییان لە دژمان ئەنجامدا, کە مێژوو بە دەگمەن وێنەیانی بینیوە, وخۆیان بینیەوە لە خاپوورکردنی سەرلەبەری پتر لە چوارهەزارو پێنج سەد گوند وگۆڕانکاری لە دیمۆگرافیای بەشێکی فراوان لە کوردستان–عیراق لە ڕێگەی بەزۆر–کۆچپێکردنی دانیشتوانی, یان ناچارکردنیان بۆ گۆڕینی نەتەوەیان وبەکارهێنانی چەکی کیمیاویو چەکە قەدەغەکراوەکانی تری نێونەتەوەیی لە دژ دانیشتوانی سڤیلی شاری هەلەبجەی شەهیدو بالیسان وگەرمیان وبادینان وچەندین ناوچەی فراوانی ترو بە هەزاران لاوی کوردی فەیلی لە نێو گێلگەکانی تاقیکردنەوەی کیمیاوی وگۆڕی بەکۆمەڵ بەرەو مەرگ ڕاپێچکردن, ئەوەی مانەوەش خیزانەکانیان ناچارکران کۆچبکەن بۆ دەرەوەی عێراق و وڵاتنامەی عیراقیان لێ سەندنەوە وبەدوایەوە چەندین هەڵمەتی بە کۆمەڵ–قڕکردنیان ئەنجامدا کە پتر لە هەشت هەزار بارزانی گرتەوەو پڕۆسەکانی لەناوبردنی بەدواداهێنا, کە بە ئەنفال ناونران و قوربانی پتر لە هەشتاو دوو هەزار مرۆڤی لێکەوتەوە.

لە ڕێزگرتنمانەوە بۆ سەرکردەو هێماکانی بزووتنەوەی رزگاریخوازیی کوردستان و خەباتگێڕ و پێشمەرگە تێکۆشەرە شەهیدە مێرخاسەکانی و ئەو قوربانیانەی داویانە لە پێناو ئازادیمان و پاراستنی ڕووەت و نیشتمانمان و داننان بە مافی دەستنیشانکردنی چارەنووسمان بە ویستی پڕبەدڵ و ئازادانەمان،

لە دڵسۆزیمانەوە بۆ ئەو پەیام و ئامانج و بەهایانەی کە گیانی خۆیان لە پێناودا بەختکرد، بۆ هێنانەکایەوەی کۆمەڵگایەکی کوردستانی، شارستانی، کە شانازی بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانەوە بکات و گیانی برایەتی و لێبووردەیی باڵ بەسەر هەمووان دابکێشێ و هێزو توانای ڕۆڵەکانی کوردستان بخاتە کار،

لە پێناو بنیاتنانی کوردستانێك کە نیشتمانێکی یەکگرتوو بێت بۆ هەمووان و لەسەر بنەمای بەها دیموکرتیەکان دامەزرابێ و کاربکات لە ژێر ڕۆشنایی بنەماکانی مافی مرۆڤ و یاسا تیایدا سەروەربێ و بۆ گەیشتن بە فەرمانرەواییەکی ژیر، کە لە ویستی ئازادانەمانەوە هەڵقولابێ و بەرجەستەی ئاواتەکانمان بکات و بە ئەمەك بێ بۆ قوربانیەکانمان،

ویست و ئارەزوومان لەگەڵ ویستی پێکهاتە نەتەوەییەکانی تری عێراق و هێزە نیشتمانیەکانیدا بەیەك گەیشتن یۆ ئەوەی کوردستان_عیراق هەرێمێکی فیدراڵی بێ لەناو دەوڵەتی عێراقی فیدراڵدا. بۆ بەرجەستەکردنی ئەم ویستە و بە دیهێنانی ئەم ئامانجە، ئەم دەستوورەمان دانا.

دەروازەی یەکەم
بنەما سەرەکیەکان

ماددەی (1)

کوردستان–عیراق هەرێمێکە لە نێو دەوڵەتی عیراقی فیدراڵیدا, سیستەمە سیاسیەکەی پەرلەمانی, کۆماری و دیموکراتیەو پشت بە فرەلایەنیی سیاسی و بنەمای لێکجیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان و دەستاودەستکردنی ئاشتیخوازانەی دەسەلات لە ڕێگای هەڵبژاردنی گشتیی ڕاستەوخۆی نهێنی و دەوریەوە دەبەستێ.

ماددەی (2)

یەکەم: کوردستانی عیراق قەوارەیەکی جوگرافیی مێژووییە, پێکدێت لە پارێزگای دهۆك بە سنووری کارگێڕی ئێستایەوەی ولە پارێزگاکانی کەرکووك وسلێمانی وهەولێر وقەزاکانی ئاکرێ وشێخان وسنجارو و تلکێف وقەرەقوش وناحیەکانی زمارو بەعشیقە وئاسکی کەلەك لە پارێزگای نەینەواو هەردوو قەزای خانەقین ومەندەلی لە پارێزگای دیالە. ئەمانەش بە سنووری کارگێڕیی پێش ساڵی **1968** یانەوە.

دووەم: سنوورە سیاسیەکانی هەرێمی کوردستان–عیراق, بە پشت بەستن بە جێبەجێکردنی ماددەی (**140**)ی دەستووری فیدڕاڵیەوە, دیاردەکرێن.

سێیەم: نابێ هەرێمێکی نوێ لە نێو سنووری هەرێمی کوردستان دابمەزرێندرێ.

ماددەی (3)

یەکەم: گەل سەرچاوەی دەسەلاتەو بناغەی رەوایەتی, کە لە رێگای دامو دەزگا دەستووریەکانیەوە پیادەی دەکات و دەستوورو یاساکانی هەرێمی کوردستان سەروەریو بالادەستیان بەسەر هەموو ئەو یاسایانەدا هەیە کە لەلایەن حکوومەتی عیراقەوە دەردەچن وبەدەرن لە دەسەلاتە تایبەتیەکانی (حصری) دام و دەزگا فیدرالیەکان کە لە ماددەی (**110**) ی دەستووری کۆماری عێراقی فیدرالیدا هاتوون.

دووەم: یاسای فیدرالی لەسەروەری و بالا دەستیی دەستووری هەرێمی کوردستان و یاساکانی و ئەو دەسەلاتانەی کەم ناکاتەوە کە لە ماددەی (**115**) و برگەی دووەمی مادەی (**121**) ی دەستووری فیدرالیدا هاتوون, ئەگەر کاروبارێکی لە خۆ گرت کە دەکەوتنە چوارچێوەی ئەو دەسەلاتە تایبەتیانەی لە ماددەی (**110**) ی دەستووری فیدرالیدا بە دام و دەزگا فیدڕالیەکان دراوون و کاروبارێکی دیکەشی لە خۆگرت کە بەدەربوون لەو چوارچێوەیە.

ماددەی (4)

پەرلەمانی کوردستان بۆی هەیە هەر یاسایەکی فیدڕالّی لە هەرێمدا بخاتە کار کە بەدەربێ لە دەسەلأتەکانی (حصری) تایبەتی دامودەسگاکانی فیدرالی کە لە ماددەی (110) ی دەستووری کۆماری عێراقی فیدرالّیدا هاتوون.

ماددەی (5)

گەلی هەرێمی کوردستان پێك هاتووە لە کورد, تورکمان, عەرەب, کلدان وسریان وئاشووری, ئەرمەن و هاوولأتیانی دیکەی هەێمی کوردستان.

ماددەی (6)

ئەم دەستوورە دان بە ناسنامەی ئیسلامی زۆرینەی گەلی هەرێمی کوردستان دەنێ و ڕیزی لێ دەگرێ, و دان بە تەواوی مافە ئایینیەکانی مەسیحی و ئێزدیەکان و ئەوانی دیکە دادەنێ و سەربەستیی بیروباوەرو بەرێوەبردنی ریو رەسم و داب و نەریتی ئایینی لە هەرێمدا بۆ هەموو کەسێك دابین دەکات و بنەماکانی شەریعەتی ئیسلام سەرچاوە یەکی سەرەکیی یاسادانانن ونابێ:

یەکەم: یاسایەك دابندرێت ناکۆك بێت لەگەلّ حوکمە نەگۆڕەکانی ئیسلام.

دووەم: یاسایەك دابندرێت ناکۆك بێت لەگەلّ بنەماکانی دیموکراسی.

سێیەم: یاسایەك دابندرێت ناکۆك بێت لەگەلّ ئەو ماف وئازادیە بنەڕەتیانەی لەم دەستوورەدا هاتوون.

ماددەی (7)

گەلی کوردستان_عیراق مافی دیارکردنی چارەنووسی خۆی هەیە و بەویستی ئازادانەی خۆی ئەوەی هەلّبژاردووە کە کوردستان هەرێمێکی فیدرالّی بێ لە چوارچێوەی عێراقدا مادام عێراق پابەند بێ بە سیستەمی فیدرالّی, دیموکراتی, پەرلەمانی, فرەلایەنی و مافەکانی تاکو کۆی مرۆڤەوە، بەو جۆرەی کە لە دەقی دەستووری فیدرالّیدا هاتووە.

ماددەی (8)

یەکەم: ئەو پەیماننامەو رێککەوتننامە نێو دەولّەتیانەی کە حکومەتی فیدرالّ لەگەلّ هەر دەولّەتێك یان لایەنێکی بیانیدا مۆریان دەکاو پێوەندیان بە پێگە, یان بە مافەکانی هەرێمی کوردستانەوە هەیە، کاریان پێدەکرێت لە هەرێمدا ئەگەر پەرلەمانی کوردستان–عیراق بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی رەزامەندیان لەسەر بدات.

دووەم: هەتا پەرلەمانی کوردستان–عیراق بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی رەزامەندی نەدات, کار بەو پەیماننامەو رێکەتننامانە ناکرێت بەرامبەر بە هەرێمی کوردستان کە حکومەتی فیدرالّ لەگەلّ دەولّەتێکی بیانی مۆریان دەکات ئەگەر هەندێ پرس لە خۆ بگرن کە لەدەرەوەی ئەو دەسەلأتە (حصریە) تایبەتیانە بن کە بە پێی ماددەی (110) ی دەستووری فیدرالی, بۆ حکومەتی فیدرالّ دیارکراوون.

سێیەم: هەرێمی کوردستان مافی ئەوەی هەیە رێکەوتننامە لەگەڵ دەوڵەتە بیانیەکان, یان هەرێمەکانی نێویانەوە مۆربکات سەبارەت بەو پرسانەی ناکەونە نێو ئەو دەسەڵاتە (حصریە) تایبەتیانەی کە بە پێی ماددەی (110) لە دەستووری فیدراڵیدا, بۆ حکومەتی فیدراڵی دیارکراوون.

چوارەم: ئەو رێککەتنامەی لە نێوان هەرێمی کوردستان و دەوڵەتانی بیانی, یان هەرێمەکانی نێویانەوە مۆر دەکرێن دەخرێنە بەر چاوی حکوومەتی فیدراڵ بۆ پەسندکردن و ئەگەر حکوومەتی فیدراڵ لەبەر چەند هۆیەکی دەستووری ویاسایی رەزامەندی لەسەر نەدان جێبەجێ ناکرێن.

ماددەی (9)

هەرێم مافێکی بنچینەیی و دەستووری بەرامبەر بە دام و دەزگا فیدراڵیەکاندا هەیە لە:

یەکەم: بەشێکی دادپەروەرانە لە داهاتە فیدراڵیەکاندا, بە بەخشش و یارمەتی و قەرزە نێو دەوڵەتیەکانەوە لەسەر بنەمای هاوشانیی رێژەیی دانیشتووان و لەبەرچاوگرتنی ئەو بارەی تووشی کوردستان_عیراق بووە لە سیاسەتی کۆکوژی و سووتاندن و وێرانکردن و بێبە شکردنی گەلەکەی لە مافی شیاوی خۆی بە درێژایی فەرمانرەوایی رژێمەکانی پێشوو، ئەمەش بە پێی هەردوو ماددەی (106و112) ی دەستووری فیدراڵ.

دووەم: بەشداریکردنێکی دادپەروەرانە لە بەرێوەبردنی دامو دەزگا جۆراوجۆرەکانی دەوڵەتی فیدراڵ و نێردە و کورسیەکانی خوێندن (الزمالات الدراسیە) و شاندەکان و کۆنفرانسە هەرێمی و نێودەوڵەتیەکاندا بە شێوەیەکی گونجاوو هاوشان. هەروەها سپاردنی پلەکانی فەرمانبەریی دامو دەزگا فیدراڵیەکان لە هەرێمی کوردستاندا بە هاوڵاتیانی خۆی بە پێی ماددەی (105) لە دەستووری فیدراڵیدا.

ماددەی (10)

شاری هەولێر پایتەختی هەرێمی کوردستانەو پەرلەمانی هەرێمیش بۆی هەیە شارێکی دیکەی کوردستان بکاتە پایتەخت بە زۆرینەی دوو سێیەکی ژمارەی ئەندامانی.

ماددەی (11)

یەکەم: هەرێمی کوردستان–عێراق ئاڵایەکی تایبەتی هەیە کە لە تەك ئاڵای فیدراڵیدا هەڵدەدرێ، هەروەها دروشم و سروودی نیشتمانی و جەژنی نەتەوایەتیی خۆی (نەورۆز) یشی هەیەو ئەمەش بە یاسا رێك دەخرێ.

دووەم: ئاڵاکە پێك دێت لە ڕەنگی سوور, ئینجا سپی ئینجا سەوزو خۆرێکیش بە رەنگی زەرد دەکەوێتە ناوەڕاستیەوە کە بیست و یەك تیشکی لێوە دەردەچن و بەیاسایەك ئەندازەکانی دیاردەکرێن و مانای پێکهاتەکانی ڕووندەکرێتەوە.

سێیەم: پشووە فەرمیەکان و نیشانەو میداڵیاکان بە یاسایەك رێکدەخرێن.

ماددەی (12)

هەرێمی کوردستان, بە پێی برِگەی (پێنجەم) لە ماددەی (121) ی دەستووری فیدرالی, هێزێکی (پێشمەرگە) ی بەرگریکاری هەیە بۆ پارێزگاریکردن لە هەرێم, کە پێکهاتەو ئەرکەکانی بە یاسایەك رێکدەخرێن و نابێ مێلیشیای چەکدار لە دەرەوەی چوارچێوەی یاسا پێکبهێنرێن.

ماددەی (13)

رِێگە نادرێ بە دانانی هیچ رەسم یان باجێك یان هەموارکردنی یان لێخۆشبوونی لە هەرێمی کوردستاندا بەبێ رەزامەندیی پەرلەمانی کوردستان و پەسەند کردنی بە یاسایەك.

ماددەی (14)

یەکەم: کوردی و عەرەبی دوو زمانی فەرمیی هەرێمی کوردستانن و ئەم دەستوورە مافی هاوولاَتیانی هەرێمی کوردستان دەستەبەر دەکات لە فێرکردنی مندالەکانیان لە دام و دەزگا فێرکاریەکانی حکوومەتدا بە پێی مەرج و رێککاریەکانی پەروەردەیی بە زمانی زگماکی خۆیان. ئەمەش زمانەکانی تورکمانی و سریانی و ئەرمەنیش دەگرێتەوە.

دووەم: زمانی تورکمانی و سریانی دوو زمانی رەسمین لە تەك زمانی کوردی و عەرەبیەوە, لەو یەکە کارگێرییانەدا کە ئەوانەی بەو زمانانە دەدوێن, زۆرینەی دانیشتووان پێك دێنن. ئەمەش بە یاسایەك رێکدەخرێ.

سێیەم: لە هەرێمی کوردستان کار بە حوکمەکانی ماددەی (4) ی دەستووری فیدراڵی دەکرێت لە بارەی زمانی فەرمیەوە لە هەر جێیەك بواری یاسایی هەبێت بۆ جێبەجێکردنی.

ماددەی (15)

هەرێمی کوردستان پشت بە سیستمی ئابووری و بازاری کێبرکێی رەوا دەبەستێ لەگەڵ هاندان و گرتنەبەری پەرەپێدانی ئابووری لەسەر بنەمای نوێ و وەبەرهێنان, بەهەر دوو رِووی گشتی و تایبەتیەکەیەوە، قۆرخکردنیش (احتکار) بە یاسا نەبێ رێگەی پێ نادرێ.

ماددەی (16)

هەموو دام و دەزگاکانی هەرێم, بە پێی بەر پرسیارێتیان بەرامبەر بە نەوەکانی ئێستاو دوا رۆژەوە, ئەرکی پاراستنی ژینگەو پێداویستیە سەرەکیەکانی ژیان و ژینگەی سروشتی و ژینگەی مرۆڤیان لە هەرێمی کوردستاندا لەسەر شانە، یاساش چۆنیەتیی دروستکردنی ناوچە پاوانکراوەکانی دەشت و دەرو گیانلەبەرەکان و رووەکە سروشتیەکان و چۆلەوانیەکان و هێشتنەوەیان بە شێوەی سروشتیی خۆیان و رێگە نەدان بە دروستکردنی خانووبەرەو هەرچەشنە چالاکییەکی فیزیکی دیکە تیایاندا, رێك دەخا.

ماددەی (17)

یەکەم: داهات وسەرچاوە گشتیەکانی سامانی سروشتی و ئاوی ژێر زەوی و کانە دەرنەهێراوەکان و کانی و رووبارو کانە بەردو کانگاکان, سامانی گشتین و دەرهێنان و بە کارهێنان و بەرێوەبردن و مەرجەکانی ڕەفتار لەسەرکردنیان بە یاسایەك رێکدەخرێن کە بۆ بەرژەوەندی نەوەکانی ئێستاو دوا رۆژ پارێزگاریان لێ بکا.

دووەم: زەوی و سامانە گشتییەکانی هەرێم مولکی گەلی کوردستان-عیراقن و چۆنیەتی رەفتار لەسەر کردن و بە کارهێنانیان بە یاسایەك رێکدەخرێ.

دەروازەی دووەم

مافە بنەرەتیەکان

بەشی یەکەم

مافە شارستانی و سیاسیەکان

ماددەی (18) پابەندبوون وجێبەجێکردن

دەسەلاتەکانی یاسادانان و جێبەجێکردن و دادوەریی هەرێمی کوردستان پابەند دەبن بەو مافە سەرەکیانەی کە لەم دەستوورەدا هاتوون وەك یاسایەکی سەرەکی کە دەبێ پیادە بکرێن و جێبەجێ بکرێن, وەك مافە بنەرەتیەکانی هاولاتیانی هەرێم.

دووەم: ئەو دەق و حوکمانەی تایبەت بەو مافە سەرەکیانەی لەم دەستوورەدا هاتوون, هەرکاتێ جێبەجێ کردنیان لە توانادا هەبێ, کەسی سروشتی و مەعنەوی دەبێ پابەندبن پێیانەوە، بە لەبەرچاوگرتنی سروشتی مافەکەو سروشتی ئەو ئەرکەی مافەکە دەی سەپێنێ.

سێیەم: ئەومافە سەرەکیانەی بۆ کەسی سروشتی هاتوون لەم دەستوورەدا لەسەر کەسی مەعنەویش جێبەجێ دەبن لە هەرێمی کوردستاندا ئەگەر سروشتەکەی بۆ جێبەجێکردن بگونجێ.

ماددەی (19)   کەرامەت و ژیان و ئازادی:

یەکەم: کەرامەتی ئادەمیزاد پارێزراوەو رێزلێگرتن و پاراستنی ئەرکی هەموو دامو دەزگاکانی هەرێمە.

دووەم: هەموو کەس مافی ژیان و ئازادیی هەیەو بە یاسا نەبێ نابێ هیچ کەس لێیان بێبەش بکرێ یان لێی بەر تەسك بکرێنەوە.

سێیەم: نابێ لە دژ هیچ کەسێك ئامرازەکانی ئازاری جەستەیی, یان دەروونی بەکاربهێنرێن, رەفتاری بە شێوەیەکی نامرۆڤانە لەگەلدا بکرێ, سووکایەتی پێ بکرێ, یان بەبێ رەزامەندی ئازادانەی خۆی تاقیکردنەوەی پزیشکی یان

زانستی و هی دیکەی لەسەر ئەنجام بدرێ. پشت بەهیچ دانپێدانانێکیش نابەسترێ کە بە زۆر, بە ئازاردان, بە هەڕەشە یان بە ترساندن وەرگیرابێ، هەرکەسیش تووشی ئازاردان یان رەفتارێکی توندوتیژی, یان سووکایەتی پێکردن بووبێ مافی خۆیەتی قەرەبووی ئەو زیانە جەستەیی و دەروونیانەی بۆ بکرێتەوە کە تووشی هاتوون.

چوارەم: لە چوارچێوەی ئەو خزمەتە گشتییەدا نەبێ کە بە پێی یاسا لەسەر هەمووان جێبەجێ دەکرێ، نابێ هیچ کەس ناچار بکرێ کارێکی بێگاری بکات.

پێنجەم: کاری بێگاری بەسەر کەسدا ناسەپێندرێ تەنها بە بڕیارێکی دادوەری نەبێ کە لەکاتی سزادانیدا بۆی دیاربکات.

شەشەم: هەموو کەس مافی ئاسایشی کەسیی (شخصی) خۆی هەیە.

حەوتەم: هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەیە رێز لە ژیانی تایبەتی وخێزانی و ناو ماڵ و هەموو پێوەندیپێوەکردنەکانی بگیرێ. خانوو و ماڵ و هاوشێوەیان رێزیان هەیەو نابێ پێشێل بکرێن. بە پێی یاساو بە فەرمانێکی دادوەری نەبێ کەس بچێتە نێویانەوە, بپشکندرێن یان بخرێنە ژێر چاودێریەوە. هەروەك پشکنینی هەموو کەسێك یان شتوومەکەکانیشی بەبێ هۆیەکی یاسایی قەدەغەیە.

هەشتەم: هەموو کەس مافی هاوسەرگیری و پێکهێنانی خێزانی هەیەو گرێبەستی هاوسەرگیری بە زۆری و بەبێ رەزامەندیی تەواوی هەردوو لا ئەنجام نادرێ.

نۆیەم: زۆر لێکردن لە ئاییندا نیە, و هەموو کەس مافی ئازادیی ئایین و بیرو باوەرو بیرکردنەوەو ویژدانی هەیەو حکومەتی هەرێم ئازادیی موسڵمان و مەسیحی و ئێزدی و کەسانی دیش لە بە جێگەیاندنی رێو رەسمی خواپەرستی و داب و نەریتە ئایینیەکاندا دەستەبەر دەکا, بێ ئەوەی کەس پێشیان پێ بگرێ، هەروەها رێزی مزگەوت و کەنیسەو شوێنەکانی دیکەی خواپەرستی دەستەبەر دەکا. وبۆ پاراستنی رێزی ئەو شوێنانەو پیرۆزیی پەیامەکەیان, قەدەغەیە مزگەوت و کەنیسەو شوێنەکانی خواپەرستی بکرێنە گۆرەپانی چالاکیی حزبی و سیاسیی.

دەیەم: هەموو کەس مافی ئازادیی دەربڕینی هەیەو پێویستە ئازادیی رۆژنامەنووسی و هۆیەکانی رادەربڕین و راگەیاندن و فرەلایەنیان مسۆگەر بکرێ، بەڵام ئەم مافە توانج و تەشەرەو دەستدرێژی بۆ سەر مافی خەڵکی دیکەو سووکایەتی بە پیرۆزیە ئایینیەکان و هاندان بۆ توندوتیژی و برەوپێدانی رق و کینە لە نێو پێکهاتەکانی گەلی کوردستان–عیراقدا ناگرێتەوە.

یازدەم: مافی بە دەستهێنانی زانیاری بەیاسایەك دەستەبەردەکرێ.

دوازدەم: حکومەتی هەرێم ئازادی پێوەندی پێوەکردن و ئالوگۆڕکردنی پۆستەیی و بروسکەیی و تەلەفۆنی و ئەلیکترۆنی دەستەبەر دەکاو نابێ چاودێریان بخرێتە سەر, گوێیان لێ بگیرێ یان ئاشکرا بکرێن, مەگەر بە پێوستیەکی یاسایی, یان ئاسایشی وبە بڕیارێکی دادوەری بێت.

سێزدەم: حکومەتی هەرێمی کوردستان سەرپەرشتیکردنی مێردمندالآن و گەنجان و گەشەپێدانی تواناکانیان و پالپشتی دەستپێشخەریەکانیان و دروستکردنی دامودەزگای پێویست بۆ پێگەیاندنیان دەستەبەر دەکات و بواریان بۆ دەرەخسێنێ تا بتوانن شان بەشانی پێشوەچوونە زانستی و تەکنەلۆژیەکانی جیهان برۆن, بۆ ئەوەی رۆلێکی چالاکانە لە کۆمەلدا بگێرن و بەهرەکانیان لە وەبەرهێنانی ئابووری و کۆمەلآیەتی و زانستیدا بەکاربێنن و بەرنامە و نەخشە بۆ وەدیهێنانی ئەو ئامانجانە دادەنێ.

چواردەم: وەرزش کردن مافی هەموو هاوولآتیەکە و ئەرکی حکومەتی هەرێمی کوردستانە هانی بۆ بداو دامودەزگای تایبەتی بۆ دامەزرێنێ و پێداویستیەکانی بۆ ئامادە بکات.

پازدەم: هونەر و وێژە (ئەدەب) و توێژینەوەی زانستی لە هەموو کۆت و بەندێك ئازادە و پێویستە ئازادی ئەکادیمی بۆ توێژینەوەی زانستی دەستەبەر بکرێ و هان بدرێ و پشتەوانیی زانکۆکان و ناوەندە زانستیەکان بکرێ و سەرپەرشتی بکرێن وحەرەمەکانیان بپارێزرێ و بنیاتی (مقومات) کەسایەتی مەعنەویان دەستەبەر بکرێ و بەڕێوەبردنیان لەسەر بناغەی کارگێری نامەرکەزی گەشە پێبدرێت.

شازدەم: حکومەتی هەرێم پاراستنی خاوەندارێتی هزری و مافی دانان (تالیف)و بلآوکردنەوەو بڕوانامەی داهێنان (براءات الاختراع) و نیشانە بازرگانیە تۆمارکراوەکان (العلاقات التجاریه المسجله) دابین بکات.

حەڤدەم:

1 ـ هەموو کەس مافی ئازادی کۆبوونەوە و پێکهێنانی کۆمەلەو رابیتەو یەکێتیەکانی هەیە و کاربەدەستانی هەرێم هەولْ دەدەن رۆلْ و سەربەخۆیی رێکخراوەکانی کۆمەلگای شارستانی بەهێز بکەن و هەموو کەسێکیش بە پێی یاسا مافی خۆپیشاندان و مانگرتنی ئاشتیخوازانەی هەیە.

2 ـ ئەو کۆمەلآنە قەدەغە دەکرێن کە ئامانجیان, یان کردەوەکانیان لەگەلْ حوکمەکانی ئەم دەستوورە و یاساکان ناکۆك بن یان هەلوێستێك وەربگرن کە دژی پێکەوە ژیانی ئاشتیخوازانەو لێك نزیك بوونەوەی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانی گەلی کوردستان–عیراق بێت.

هەژدەم:

1 ـ ئازادی دامەزراندنی حیزبەکان دەستەبەرکراوە و بە پێی یاسا رێکدەخرێ, بە مەرجێك کە لە پێڕەوی ناوەخۆ و رێکخستن و چالاکی و مافی ئەندامەکانیان پابەند بن بە بنەما سەرەکیەکانی دیمەکراسی و مافی مرۆڤ و حوکمەکانی ئەم

دەستوورەو ڕیزگرتن لە ئاڵاو سروودە نیشتمانیەکەی.
2ـ نابێت حیزب لقی پارتێکی بێگانە یان پاشکۆ بێت بۆ بەرژەوەندیەکانی لایەنێکی بیانی.
3 ـ ئەو حیزبەی هەوڵ بدات لە ڕێگای ئامانجەکانی, یان چالاکی, یان زیان بە سیستەمی بنەڕەتی دیموکراتیی هەرێمی کوردستان بگەیەنێ, یان لای بەرێ, یان هەڕەشە لە یەکپارچەیی هەرێم, یان پێکەوەژیانی ئاشتیخوازانەی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانی بکا بە سەرپێچیکاری دەستوور دادەندرێ و دادگای دەستووریش لایەنی تایبەتمەندە بۆ بڕیار دان لەسەر ئەو سەرپێچیە دەستووریەی دراوەتە پاڵی و رادەی مەترسیداری سەرپێچیەکە.
4 ـ هەر قەوارە, یان ڕێبازێك پەیڕەوی لە بیروباوەڕێکی فاشی, ڕەگەزپەرستانە, تیرۆریستی, بە کافر دانان, پاکتاوی ڕەگەزی یان ئایینی بکا, هاندەری بێت, ڕێی بۆ خۆش بکات, پێیدا هەڵبدات, برەوی پێ بدات یان پاساوی بۆ بێنێتەوە قەدەغە دەکرێ و کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان پابەندن بە بەربەرەکانیکردن دژی هەموو شێوەکانی تیرۆرو کارکردن بۆ پاراستنی خاکی هەرێم لەوەی ببێتە بنکە, بەردەبازی هاتوچۆ, یان گۆڕەپان بۆ چالاکیەکانی.
5ـ حزب دەبێ داهات و سەرچاوەکەی و چۆنیەتی بەکارهێنانی بۆ دسەڵاتی یاسایی تایبەتمەند ئاشکرا بکات.
نۆزدەهەم: دەرکردنی بە کۆمەڵ قەدەغەیە.
بیستەم: هەموو کەس لە چوارچێوەی یاسادا مافی خاوەندارێتی و میرات و وەسیەتکردن لەو ماڵو موڵکەی دا هەیە کە لە ڕێگایەکی ڕەواوە بە دەستی هێناوە، خاوەندارێتی تایبەتی پارێزراوەو نابێ لێی وەربگیرێ, یان بێبەش بکرێت، مەگەر بۆ بەرژەوەندی گشتی و بە پیێ یاسا بێت، ئەویش بەرامبەر قەرەبووکردنەوەیەکی دادپەروەرانە و دەستبەجێ, کە لە کاتی دەست لێ هەڵگرتنی خاوەنەکەی تێ نەپەڕێ, مەگەر بە ڕەزامەندی خۆی بێت.
ماددەی (20)   یەکسانی
یەکەم: هەموو کەس بەرامبەر بە یاسا یەکسانە.
دووەم: هەموو چەشنە جیاکاریەك لەسەر بناغەی ڕەگەز، ڕەگ، زمان، پێگەی کۆمەڵایەتی، وڵاتنامە، بنەچە، ئایین، بیروباوەڕ، ئایدیۆلۆژی، تەمەن، باری ئابووری، کۆمەڵایەتی, سیاسی, یان کەم ئەندامی قەدەغەیە.
بنەمای یەکسانیش کۆسپ ناخاتە پێش سڕینەوەی شوێنەوارو دەرهاوێشتەکانی ئەو ستەمەی لە ڕابردوودا لەلایەن ڕژێمە فەرمانڕەواکانی پێشووەوە دەرهەقی هاوڵاتیانی کوردستان–عیراق و پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینی و زمانەوانیەکان کراوە.
سێیەم: پیاوو ژن بەرامبەر بە یاسا وەك یەکن و حکومەتی هەرێم دەبێت هەوڵ بدات هەموو کۆسپێك لە ڕێگای یەکسانی لە ژیان و مافە شارستانی و سیاسی و کۆمەڵایەتی ورۆشنبیری و ئابووریەکاندا لابەرێ و حکومەتی هەرێم دەبێت ئەو مافانەی لەم دەستوورەو لەو پەیماننامانەدا هاتوون کە لەلایەن دەوڵەتی عیراقەوە پەسەند کراون بۆ هەمووان دەستەبەر بکات.

ماددەی (21)   مافی هاونیشتمانی

یەکەم: هەر هاولاتیەك (18) سالّ لە تەمەنی تەواو کردبێت مافی دەنگدانی هەیە لەهەر هەلّبژاردن, یان ڕاپرسیەك دا کە لەو ناوچەیەی لێی دادەنیشێ لە هەرێمی کوردستاندا ڕێك دەخرێت.

دووەم: هەر هاولاتیەك 18 سالّی تەواو کردبێت بۆی هەیە پۆستە گشتیەکان وەربگرێت.

سێیەم: ئازادی نیشتەجێ بوون و هاتوچۆ و گەشت (سفر) لە چوارچێوەی یاسادا دەستەبەر کراوە.

چوارەم: هەموو هاولاتییەك بۆی هەیە سکالاّ یان عەرزوحالّ بداتە کاربەدەستانی هەرێم و ئەوانیش بۆیان نیە وەرینەگرن، هەروەها مافی ئەوەی هەیە وەلاّمێکی خێراش وەربگرێتەوە. وەرنەگرتنی سکالاّ یان درەنگ وەلاّمدانەوەی بەبێ پاساوێکی یاسایی, بەرپرسێتیی یاسایی دێنێتە کایەوە.

ماددەی(22)   مافی دادگایی کردنی داد پەروەرانە :

یەکەم: لایەنی لێکۆلینەوە دەبێ, لە ماوەی 24 سەعاتدا لە کاتی گیرانی تۆمەتبارەوە, پەڕاوی لێکۆلێنەوەکە بداتە دادوەری تایبەتمەند و نابێ ئەم ماوەیە درێژ بکرێتەوە, مەگەر بۆ جارێك و ئەویش هەر بۆ هەمان ماوە بێت.

دووەم: نابێ هیچ کەسێك دەستبەسەر بکرێ و گرتن, بەندکردن یان زیندانیکردن، تەنیا بە پێی یاسا وبەبڕیارێك کە لایەنێکی دادوەریی تایبەتمەند دەریکردبێ ڕەوایە. پێویستە کەسی دەستەبەسرکراو دەستبەجێ و بە زمانی خۆی لەم تۆمەتە ئاگادار بکرێ کە دراوەتە پالّی. تۆمەتبار بۆی هەیە کۆمەك لە پارێزەرێك وەربگرێ ئەگەر تۆمەتبارەکەش بۆ خۆی پارێزەرێکی نەبوو داکۆکی لێ بکات، دەبێ دادگا لەسەر خەرجیی حکومەت ولە هەردوو قۆناغی لێکۆلێنەوە ودادگاییکردندا, پارێزەرێك بگرێ بۆ بەرگریکردن لەو کەسەی تۆمەتی تاوان، یان کەتنێکی دراوەتە پالّ.

سێیەم: تۆمەتبار بێ تاوانە تا ئەو کاتەی لە دادگاییکردنێکی یاسایی و دادپەروەانەدا تۆمەتەکەی لەسەر ساغ دەبێتەوە، تۆمەتبار پاش ئازادکردنی, جارێکی دیکە هەر بەو تۆمەتە دادگایی ناکرێتەوە، مەگەر بەلّگەی نوێی لەسەر دەرکەوتبن.

چوارەم: هەموو کەس مافی هەیە لە دادگایەکی تایبەتمەندو خێراو دادپەروەرانەدا دادگایی بکرێ.

پێنجەم: بە بێ دەقێکی یاسایی, نەتاوان هەیە و نە سزا وناکرێ هیچ کەس بە کردن, یان بە نەکردنی کارێك کە لە کاتی ئەنجامدانیدا تاوان نەبووە سزا بدرێ.

شەشەم:

1-کاریگەریی یاسا بۆ دواوە ناگەرێتەوە، مەگەر دەقێك بە پێچەوانەی ئەمەوە هەبێت. ئەم هەلاّوێردنەش باج و ڕەسمەکان ناگرێتەوە.

2-کاریگەریی یاسای سزایی بەرەودواوە ناگەڕێتەوە, مەگەر لە بەرژەوەندی تۆمەتبار بێ.

حەوتەم: سزا شتێکی (شخصی) کەسیە.

هەشتەم: نابێ سزایەکی توندتر لەوەی لە کاتی ئەنجامدانی تاوانەکەدا کاری پێکراوە لەسەر کەس بسەپێندرێ.

نۆیەم: نابێ کەس لەسەر تاوانێك دادگایی بکرێ, یان سزا بدرێ کە پێشتر تێیدا, بە پێی یاسا, بێ تاوان دەرچووە, یان لەسەری حوکم دراوە.

دەیەم: نابێ کەسانی سیڤیل (مەدەنی) لە دادگایەکی سەربازیدا دادگایی بکرێن.

یازدەم: نابێ کەس بگیرێ یان زیندانی بکرێ, لەو شوێنانە نەبێ کە بە پێی یاسا بۆ ئەم مەبەستە دیارکراون، ئەوانیش دەبێ چاودیری لەش ساغیی کۆمەلایەتیان بەسەرەوەبێ و لە ژێر دەسەلاتی حکومەتدا بن.

دوازدەم: دەبێ ڕێز لە بیر و باوەری ئاییی و بنەما ڕەوشتیەکانی زیندانیان بگیرێ.

بەشی دووەم
مافە کۆمەلایەتی و ئابوورییەکان

ماددەی (23)

یەکەم: حکومەتی هەرێمی کوردستان چاودێریی خانەوادەی شەهیدانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردستان– عێراق و پێشمەرگەو خانەوادەی قوربانیانی ئەنفال و کیمیاباران و ئەو کەسانە دەستەبەردەکات کە لە ئاکامیاندا تووشی نەخۆشی هەمیشەیی بوون. ئەوانە, بە خۆ بە منداڵەکانیانەوە, ئەگەر شیاوی کارەکە بن, بە پێی یاسا, پێش دەخرێن لە کاتی ڕەخساندنی هەلی کارکردن.

دووەم: دەسەلاتی هەرێمی کوردستان کار بۆ ئەوە دەکات کە حکومەتی فیدراڵی عێراق بەرپرسیاریێتی دەستووری و یاسایی و ئەخلاقی خۆی لەئەستۆ بگری, بەرامبەر بە سیاسەتی سەرکوتکردنی حکومەتە ناوەندیە یەك لە دوای یەکەکان دژی قوربانیانی ناوبراو لە بڕگەی یەکەمی سەرەوەدا, بە بەندکراوە سیاسیەکان و زیانلێکەوتووانیشەوە, ئەمەش بە قەرەبووکردنەوەیان و دەستەبەرکردنی مافەکانیان لە دابینکردنی سەرچاوەی ژیانێکی سەربەرزانە و چاودێریکردنی تەندروستیان.

ماددەی (24)

یەکەم: هەموو کەس مافی ئەوەی هەیە ئاستێکی گوزەرانی تەواوی هەبێ بۆ ئەوەی سەربەرزانە بژی کە خۆراك و پۆشاك و خانووبەرەوەشی دەگرێتەوە.

دووەم: هەموو کەس مافی ئەوەی هەیە دەستی بە چاودیریی لەش ساغی و چارەسەریی پزیشکی رابگا, بێ لەبەر چاو گرتنی توانای خەرجیەکانی.

سێیەم: هەموو کەس مافی بیمەی کۆمەڵایەتی هەیە، بە تایبەتی لە کاتی دایکایەتی و نەخۆشی و بێکاری و پێکران و پەککەوتەیی و نەبوونی سەرچاوەی گوزەران, کە بە هۆیەکی بەدەر لە ویستی خۆیەوە بێ, ولە حاڵەتی پیری و لانەوازەییدا.

چوارەم: کەس ناچارناکرێت کارێك, یان فەرمانێك بەبێ خواهیشتی خۆی ئەنجام بدات.

پێنجەم: کرێکار مافی ئەوەی هەیە بۆ کاری یەکسان هەقدەستی یەکسان وەربگرێ و بە یاساش پەیوەندی نێوان کرێکار و خاوەن کار لەسەر بنەماکانی ئابووری رێکدەخرێ, لەگەڵ ڕەچاو کردنی رێساکانی دادپەروەری و کۆمەڵایەتی.

ماددەی (25)

پێویستە کاربەدەستانی هەرێم چاودیری خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان بکەن وڕایان بهێنن بۆ ئەوەی تێکەڵ بە کۆمەڵ بن، ئەمەش بە یاسایەك رێکدەخرێت.

ماددەی (26)

حکومەتی هەرێم مافی دامەزراندنی کۆمەڵە و سەندیکا و ڕێکخراو و یەکێتیە پیشەییەکان و چوونەناوی بەئازادانەیان دەستەبەر دەکاو ئەمەش بە یاسایەك ڕێکدەخرێ.

ماددەی (27) فێرکردن و خێزان

یەکەم: حکومەتی هەرێم خوێندنی بە خۆڕایی لە هەموو قۆناغەکانی بنەڕەتی و دواناوەندی و زانکۆیی, هەروەها ڕاهێنانی پیشەیی و فێرکردنی تەکنیکی دەستەبەر دەکا. خوێندن تا تەواوکردنی قۆناغی بنەڕەتی تەوژمیە.

دووەم: حکومەتی هەرێم هەڵمەتی نەهێشتنی نەخوێندەواری لە ئەستۆ دەگرێت.

سێیەم: خێزان کرۆکی بنەڕەتی کۆمەڵگایە، لەم ڕوانگەیەوەش پێویستە دایکان و منداڵان بپارێزرێن و چەوساندنەوەی ئابووریی منداڵان قەدەغە بکرێ.

چوارەم: حکومەتی هەرێم دامەزراندنی خانەی تایبەتی بۆ سەرپەرشتی و پاراستنی ئەو ژنانە لە ئەستۆ دەگرێ, کە لەبەر چەند هۆیەکی کۆمەڵایەتی, دڵنەوایی خێزانییان لە دەستداوە.

پێنجەم: هەموو شێوەیەکی جیاکاری و توندوتیژی و ناهەقی لە نێو کۆمەڵگا و قوتابخانەو خێزاندا قەدەغە دەکرێ.

ماددەی (28) مافی بە کاربەران (المستهلك)

پێویستە کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان پارێزگاری لە مافەکانی بە کاربەران بکەن و بواری یاساییان بۆ پێك بێنن بۆ ئەوەی توانای بەرگریان هەبێ لە مافەکانیان و کۆمەڵە و یەکێتیی تایبەت بەخۆیانەوە دابمەزرێنن.

بەشی سێیەم
مافە نەتەوەیی و ئایینیەکانی پێکهاتە
جۆراوجۆرەکانی هەرێمی کوردستان-عیراق

ماددەی (29)

ئەو کەسانەی سەر بە یەکێك لە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانن لە هەرێمدا مافی ئەوەیان هەیە بە ناوی خۆیانەوە بە فەرمی بناسرێن و مافی ئەوەشیان هەیە، ، ناوی شوێنە خۆجییە نەریتیەکانیان بە زمانی خۆیان بەکار بێنن, لەگەڵ پابەندبوونیان بە حوکمەکانی یاسای زمانەکانی کارپێکراو لە هەرێمی کوردستان.

ماددەی (30)

یەکەم: نابێ حوکمەکانی باری کەسێتیی پەیڕەوانی ئایینێك لە سەر پەیڕەوانی ئایینێکی دیکەدا بسەپێندرێن.

دووەم: پەیڕەوانی ئایین و ئایینزاکانی نا موسوڵمان وەك مەسیحی و ئێزدیەکان وهیدیکە، بۆیان هەیە ئەنجومەنی ئایینی خۆیان دابمەزرێنن و پەیڕەوی لە حوکمەکانی تایبەت بە باری کەسێتیان بکەن کە بە یاسا دیار دەکرێن و دادگای ماددە کەسیەکانیش لێیان دەڕوانێ‌و حوکمەکانی ئەم یاسایانەی پێوەندیان بە ماددە کەسیەکانی ئەوانەوە هەیە، هەتا بەیاسایەك هەموار دەکرێن, یان هەڵدەوەشێنرێنەوە، کاریان پێ دەکرێ.

ماددەی (31)   پابەند بوونی کاربەدەستان بە دەستەبەرکردنی یەکسانیەوە

کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان دەبێ بنەمای یەکسانیەکی کارا دەستەبەر بکەن و کاربکەن بۆ بەدیهێنانیان لەنێو خەڵکانی سەر بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانداو کەشێکی دابینکەر ئامادە بکەن کە ناسنامەیان بپارێزرێ و ڕێکاری پێویست بۆ پتەوکردنیشی بگرنەبەر.

ماددەی (32) پابەند بوونی کاربەدەستان بە دوورکەوتنەوە لە دوورخستنەوەی بەزۆرەملێ

یەکەم: کاربەدەستانی هەرێم دەبێ کەسانی سەر بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکان بپارێزن لە گرتنەبەری هەر ڕێکارێك بە مەبەستی دوور خستنەوەیان بە زۆرەملێ. و دەبێ پشتیوانیان لێ بکەن و هانیان بدەن بۆ دامەزراندنی ڕابیتەو کۆمەڵەی تایبەت بەخۆیانەوەو بەردەوامبوونیان.

دووەم: حکومەتی هەرێمی کوردستان پابەندە بە نەهێشتنی گۆڕینی بە ئەنقەست لە ڕێژەی دانیشتوان لەو ناوچانەی کە پێکهاتەیەکی نەتەوەیی, یان ئایینی لێ دەژیت، بێ ئەوەی کاربکاتە سەر پرۆسەی سڕینەوەی شوێنەواری بە عەرەبکردن و ڕاگوێزانە زۆرەملێیەی کە ڕژێمی بەعس لە کەرکوك وناوچەکانی دیکەی کوردستان–عیراق ئەنجامی داوون.

ماددەی (33)

کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان بنەمای ڕێزلێگرتن پتەو دەکەن لە نێوان هەموو ئەو کەسانەدا کەلە هەرێم نیشتەجێن, بە تایبەتی لە بوارەکانی خوێندن و ڕاگەیاندن و ڕووناکبیری گشتیدا و هەلومەرجی پێویست دەرەخسێنن بۆ ئەوەی کەسانی سەر بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئاییینیەکان بەشداریەکی کارایان لەگشت بوارەکانی ژیاندا هەبێ.

ماددەی (34)

هەر پێکهاتەیەکی ئایینی لە هەرێمدا مافی خۆیەتی ئەنجومەنێك بۆ گەشە پێدان و ڕێکخستنی کاروباری ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و کەلەپووریی خۆی دابمەزرێنێ و پەرەی پێ بدا، ئەمەش بە یاسایەك ڕێکدەخرێ.

ماددەی (35)

ئەم دەستووره مافی نەتەوەیی و ڕۆشنبیری وکارگێڕی دەستەبەر دەکات بۆ تورکمان, عەرەب, کلدان وسریان وئاشووری, ئەرمەن بە مافی ئۆتۆنۆمیشەوە بۆ هەر پێکهاتەیەك زۆرینەی هەبێت. ئەمەش بە یاسایەك ڕێکدەخرێ.

ماددەی (36)

ئەو حوکمانەی لەو بەشەدا هاتوون سەرباری ئەو مافانەن کەلەم دەستوورەدا بۆ پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکان هاتوون.

بەشی چوارەم

ڕێککەوتن و پەیماننامەو یاسایە نێو دەوڵەتیەکان

ماددەی (37)

سەرباری ئەو مافانەی لەم دەستوورەو لە یاسای نێو دەولەتیدا بۆی دەستەبەر کراون، هەرکەسێك مافی خۆیەتی کەلك لەو مافانەش وەربگرێ کەلە ڕێککەوتننامەو پەیماننامەو بەڵێننامەو جاڕنامە نێو دەولەتیەکانی پێوەندیدار بە مافی مرۆڤەوە هاتوون و عێراق چۆتە ناویانەوە, یان پەسندی کردوون.

ماددەی (38) پشتێنەی کۆتبەندکردنی مافەکان

یەکەم: نابێ هیچ کۆتێك دابنرێ لەسەر بەکارهێنانی ئەو مافە شارستانی و سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و ڕۆشنبیریانەو مافەکانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیانەی کەلەم دەستوورەدا دانیان پێدانراوە، مەگەر بەیاسا بێت، بەمەرجێ ئەو کۆتەی دادەندرێت کرۆکی مافەکان نەپێکێت, ئەویش بە پێی پێویست وباو بێت لە کۆمەڵگایەکی دیموکراتی ئاشتیخوازی بنیاتنراو لەسەر فرەلایەنی وریزگرتن ویەکسانی وئازادیدا. هەر کۆتێکیش بە پێچەوانەوەی ئەمەبێ بەهیچ دادەندرێت.

دووەم: هەموو کەسێکی خاوەن بەرژەوەندیی ڕاستەوخۆ بۆی هەیە لەبەردەم دادگای دەستووریی هەرێمدا تانووت لەو یاسایە ئەو ڕێکارە، یان بدات کە بە پێچەوانەی بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیە, مافەکەی کۆتبەند کردووە.

دەروازەی سێیەم
دەستەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان-عیراق

ماددەی (39)

دەستەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان پێکدێن لە:

یەکەم: دەستەڵاتی یاسادانان.

دووەم: دەستەڵاتی جێبەجێکردن.

سێیەم: دەستەڵاتی دادوەری.

بەشی یەکەم
پەرلەمانی کوردستان-عیراق

ماددەی (40)

پەرلەمانی کوردستان–عیراق دەستەڵاتی یاسادانان و سەرچاوەی بڕیاردانە لەسەر پرسە چارەنووس سازەکانی گەلی هەرێمی کوردستان و ئەندامەکانی لە دەنگدانێکی گشتیی ئازاد و ڕاستەوخۆی نهێنیدا هەڵدەبژێردرێن.

ماددەی (41)

یەکەم: شێوەی هەڵبژاردنی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان و چۆنیەتی و کاتی ئەنجامدانی و ڕێژەی نوێنەرایەتی تیادا بەپێی یاسا دیاردەکرێن.

دووەم: لە سستەمی هەڵبژاردنی ئەنداماندا نوێنەرایەتیی دادپەروەرانەی پێکهاتەکانی گەلی کوردستان ورێژەی بەلای کەم, (**30٪**)ی کورسیەکانی پەرلەمانی کوردستان_عێراق بۆ ژنان لەبەر چاو دەگیرێ.

سێیەم: ئەندامانی پەرلەمان نوێنەری گەلی کوردستان_عێراقن, بە هەموو پێکهاتەکانیەوە, بێ لەبەرچاوگرتنی پێوەندیی سیاسی، نەتەوەیی، ئاینیی, یان ناوچەی هەڵبژاردنیانەوە.

ماددەی (42)

یەکەم: خولی هەڵبژاردنی پەرلەمان چوارساڵە, کەلە ڕۆژی یەکەم کۆبوونەوەیەوە دەست پێ دەکات.

دووەم: پەرلەمان لەسەر بانگهێشتی سەرۆکی هەرێمی کوردستان, لە ماوەی پازدە ڕۆژی دوای ڕاگەیاندنی دوائاکامەکانی هەڵبژاردنەوە کۆدەبێتەوە، و ئەگەر هات و بانگهێشت بۆ کۆبوونەوەی دەرنەچوو، هەر خۆی سەعات دوازدەی نیوەڕۆی ڕۆژی دوای تەواوبوونی ئەو ماوەیە کۆدەبێتەوە.

ماددەی (43)

پەرلەمان یەکەم کۆبوونەوەی خۆی بە سەرۆکایەتی بە تەمەنترین ئەندامی ئەنجام دەدات و سەرۆك و جێگری سەرۆك و سکرتێری گشتی بە دەنگدانی نهێنی لە نێو ئەندامەکانیدا هەڵدەبژێردرێن.

ماددەی (44)

ئەندامی پەرلەمان, پێش دەست بەکاربوونی, ئەم سوێندە دەستووریە دەخوا:

{ بەخودای گەورە سوێند دەخۆم کە بەرژەوەندی گەلی هەرێمی کوردستان و یەکێتی وکەرامەت و ماف و ئازادیەکانی هاوڵاتیان و سامانی گشتی بپارێزم و پابەندی حوکمەکانی دەستوور بم و ئەرکی ئەندامەتی بەڕاستی و دڵسۆزیەوە ئەنجام بدەم. }

ماددەی (45)

ئەندامی پەرلەمان, کە سوێندی دەستووری خوارد, بە دەست کێشایەوە لە فەرمانەکەی خۆی دەژمێردرێ و پاش تەواوبوونی ماوەی ئەندامەتیی پەرلەمان بۆی هەیە بچێتەوە سەر فەرمانەکەی خۆی, یان فەرمانێکی هاوشێوەو ماوەی ئەندامەتیی پەرلەمانیشی بۆ مەبەستی پایەبەرزکردنەوە وقیدەم و پلە پێدان و خانەنشینی بۆ ئەژماردەکرێ.

ماددەی (46)

نابێ ئەندامەتیی پەرلەمانی کوردستان–عیراق لەگەڵ ئەندامەتیی پەرلەمانی فیدراڵ ، ئەنجومەنە خۆجێیەکان, شارەوانی یان فەرمانبەریەتیی گشتی کۆبکرێتەوە.ئەندام تەرخان دەبێ بۆ کاری پەرلەمان و لە ماوەی ئەندامەتی پەرلەماندا قەدەغەیە هیچ پیشەیەکی دیکە پیادەبکات.

ماددەی (47)

یەکەم: پەرلەمان لە ساڵێکدا دوو خولی کارکردنی هەیە، ماوەی هەر یەکێکیان چوار مانگە، وپێڕەوی ناوخۆی چۆنیەتیی سازدانیان دیاردەکات.

دووەم: ئەوخولەی کاری پەرلەمان, کە بودجەی گشتی تێدا خرابێتە ڕوو، هەتا بودجەکە پەسند نەکرێ کۆتایی نایە.

دەکرێ خولی کاری پەرلەمان بۆ تەواوکردنی هەندێ کاری دیکە، بەلای زۆری، بۆ ماوەی سی (**30**) ڕۆژ درێژ بکرێتەوە, ئەگەر لەبەر گرنگیەکەی درێژکردنەوەی دەویست، ئەمەش بەداوای سەرۆکی هەرێمی کوردستان, یان سەرۆکی پەرلەمان, یان سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران یان بیست و پێنج کەس لە ئەندامانی پەرلەمان دەبێ.

ماددەی (48)

نیسابی یاسایی پەرلەمان بە ئامادەبوونی زۆرینەی ئەندامەکانی بەدەست دێ و بڕیارەکانیشی بە دەنگی زۆرینەی ئامادە بووان دەردەچن, مەگەر دەقێکی یاسا یان پێڕەوی ناوخۆ بە پێچەوانەی ئەوە هاتبێ، ئەگەر دەنگەکانیش وەك یەك بوون

سەرۆكی پەرلەمان دەنگی یەكلاكەرەوەی هەیە.

ماددەی (49)

ده (**10**) ئەندامی پەرلەمان دەتوانن پێشنیازیی یاسایەك یان بڕیارێك پیشكەش بە پەرلەمان بكەن.

ماددەی (50)

یەكەم: ئەندامی پەرلەمان بۆی هەیە لەبارەی كاروباری ئەنجومەنی وەزیران یان یەكێك لە وەزارەتەكانەوە, پرسیار بۆ سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران, یان جێگرەكەی یان یەكێك لە وەزیرەكانەوە پێشكەش بكات، و یاسا و پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ڕێكخستنی ئەم كارە لەئەستۆ دەگرن.

دووەم: ده (**10**) كەس لە ئەندامانی پەرلەمان بۆیان هەیە لێپرسینەوە لە سەرۆك, یان ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران بكەن و گفتوگۆ لەسەر لێپرسینەوەكە ناكرێ تا دوای هەشت رۆژ لە گەیشتنی داواكاریی لێپرسینەوەكە بۆ سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران. ئەگەر لێپرسینەوەكەش داوای متمانەسەندنەوەی لە سەرۆك ئەنجومەنی وەزیران یان یەكێك لە وەزیرەكانی لێكەوتەوە, ئەو كاتە متمانەسەندنەوە لە سەرۆك وەزیران بە ڕەزامەندی **3/2** دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان و لە وەزیر بە ڕەزامەندیی زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی پەرلەمان دەبێ.

ماددەی (51)

سەرۆكی پەرلەمان و جێگرەكەی و سكرتێری گشتیی وئەندامانی پەرلەمان شایانی چەند ماف و ئیمتیازێكن كە سەربەخۆیی وڕوشێكی ژیانی گونجاویان بۆ دابین بكەن، ئەمەش بە یاسایەك دیاردەكرێن و ڕێكدەخرێن.

ماددەی (52)

وردەكاریی و بەڕێوەچوونی كاری پەرلەمان و چۆنیەتی بەستنی كۆبوونەوە ئاسایی و نائاساییەكانی و ڕێكخستن و بەڕێوەبردنیان و حاڵەتەكانی كۆتایی هاتنی ئەندامەتی و چۆنیەتیی پڕكردنەوەی كورسیە چۆڵەكان بە یاسای پەرلەمان و پێڕەوە نێو خۆییەكەی دیار دەكرێن و ڕێك دەخرێن.

ماددەی (53)

پەرلەمان بێجگە لەو ئەركانەی بەپێی یاسا كارپێكراوەكانی هەرێم پێی دەسپێردرێن ئەم ئەركانەشی لەسەر شانە:

یەكەم: بڕیاردان لەسەر پرسە چارەنووس سازەكانی گەلی كوردستان–عیراق بە دەنگی زۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامەكانی.

دووەم: ڕەزامەندی لەسەر ئەو هەمواركردنە دەستووریانەی بە پێی ماددەی (**120**/چوارەم)ی ئەم دەستوورە پێشنیاز دەكرێن.

سێیەم:

1- دانانی یاسا لە هەرێمی کوردستان، کە هەموارکردن و هەڵوەشاندنەوەی یاساکانیش دەگرێتـەوە لـە هـەموو پرسێکدا, جگە لەو پرسانەی بە تەواوی دەکەونە نێو دەسەڵاتی یاسادانانی تایبەتی (حصری) دامودەسگاکانی فیدراڵی کە بەپێی ماددەی (110)ی دەستووری فیدراڵی پێیان دراوە.

2- بڕیاردان لەسەر کارپێکردنی یاسا فیدراڵیەکان لە هەرێمی کوردستاندا و هەموارکردنی جێبەجێ کردنیـان , ئەمەش بە یاسایەك دەبێ, جگە لەو یاسایانەی کە بەپێی ماددەی (110)ی دەستووری فیـدراڵی بـە تـەواوی دەکەونە بەر دەسەڵاتە تایبەتیەکانی (حصری) دامودەسگاکانی دەوڵەتی فیـدراڵ , کـە لەگـەڵ کارپێکرانیـان بەپێی حوکمەکانی دەستووری فیدراڵی، لە کوردستانیش جێبەجێ دەکرێن.

چوارەم: گرتنەبەری ڕێکاری تۆمەتبارکردنی سەرۆکی هەرێمی کوردستان, یان جێگرەکەی بە ڕەزامەندی دوو لەسـەر سێی ئەندامانی پەرلەمان لەسەر بنەمای شکاندنی سوێندی دەستووری, یان پێـشێلکردنێکی سـامناکی دەسـتوور, یـان خیانەتی گەورە.

پێنجـەم: متمانەدان بە وەزارەت و ئەندامەکانی یان لێوەرگرتنـەوەیان. متمانەوەرگرتنـەوەش لـە سـەرۆکی ئەنجومـەنی وەزیران بە زۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان ولە وەزیریش بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامان دەبێت.

شەشـەم: چاودێریکردنی کارەکـانی دەسـەڵاتی جێبـەجێ کـردن و لێپرسـینەوە لـە سـەرۆکی ئەنجومـەنی وەزیـران و جێگرەکەی و وەزیرەکان, بەپێی یاسا و ڕێکارەکانی پێڕەوی نێوخۆی پەرلەمان.

حەوتـەم: پەسەندکردنی بوودجەی گشتی هەرێمی کوردستان و ژمێرکاریی کۆتایی وگواستنەوە لە نێـو دەروازەکـانی بوودجەداو بڕیاردان لەسەر ئەو خەرجیانەی لە بووجەدا نەهاتوون.

هەشتەم: پەسەندکرنی پلانە گشتیەکانی پەرەپێدان.

نۆیەم: دانانی باج و ڕەسمەکان و هەموارکردن و هەڵوەشاندنەوەیان, یان لێخۆشبوونیان.

دەیەم: بڕیاردان, بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئامادەبووان, لەسەر دروستی ئەندامەتیی لە پەرلەمان دەکرێ. ئەم بڕیارەش دەکرێ, لە ماوەی سی (30) ڕۆژ لەدوای دەرچوونیەوە, تانووتی لێ بدرێ لەبەردەم دادگای دەستووریی هەرێمەوە.

یازدەم: دانانی پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمان و دیارکردنی میلاکی فەرمانبەرەکانی و خەملاندنی بوودجەکەی ودامەزراندنی فەرمانبەرەکانی و دیارکردنی مووچەکانیان.

دوازدەم: پێکهێنانی لیژنە هەمیشەیی و کاتیەکان و لیژنەکانی لێکۆڵینەوە.

سـێزدەم: پەسەندکردنی پاڵاوتنی ئەندامانی دادگای دەسـتووریی هـەرێمی کوردسـتان بـە دەنگـی زۆرینـەی ژمـارەی ئەندامەکانی.

چواردەم: پەسەندکردنی پالاوتنی سەرۆکەکانی ئەو دەستە و کۆمسیۆنە سەربەخۆیانەی کـە لـەماددەی (107)ی ئـەم دەستوورەدا دەقنووس کراون، بە دەنگی زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی.

ماددەی (54)

بەدەر لە حوکمی بڕگەی (حەوتەم)ی ماددەی (65), کە لەم دەستوورەدا هاتووە، پەرلەمان بۆی نیە واز لە دەستەلاتەکانی یاسادانانی خۆی بێنێ.

ماددەی (55)

یەکەم: ئەندامی پەرلەمان پارێزراوەیی (حصانە)ی پەرلەمانی هەیە و بۆی هەیە لەو سنوورەی کەلـە پێـڕەوی نـاوخۆی پەرلەماندا هاتووە بە ئازادی قسە بکات.

دووەم: بە ڕەزامەندیی پەرلەمان نەبێ, نابێ ئازادیی ئەندامی پەرلەمان کۆتبەند بکرێت, یان چاودێری بخرێتە سەر.

سێیەم: ئەندامی پەرلەمان لە خولی کۆبوونەوەکانی پەرلەماندا نابێ لـەهیچ لایەنێکـەوە, بـەبێ ڕێگـە پێـدانی پێـشتری پەرلەمان, ڕاوە دوو بنرێ یان لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا بکرێ, یان خۆی, مـاڵی یـان نوسـینگەی بپـشکێندرێ, مەگـەر لەکاتی ئەنجامدانی تاوانێکی بەئاشکرادا بگیرێ.

چوارەم: نابێ ئەندامی پەرلەمان لەدەرەوەی خولی کۆبوونەوەی پەرلەماندا لە هێچ لایەنێکەوە بەبێ ڕێگە پێدانی پێشتری پەرلەمان ڕاوەدوو بنرێ یان لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا بکرێ یان خۆی, ماڵی یان نووسینگەی بپشکێنرێ, مەگەر لەکاتی ئەنجامدانی تاوانێکی بەئاشکرادا بگیرێ.

ماددەی (56)

یەکەم: پەرلەمان بۆی هەیە بە ڕەزامەندیی دوو لەسەر سێی ئەندامانی, خۆی هەڵوەشێنێتەوە.

دووەم: پەرلەمان لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا بەمەرسوومێکی سەرۆکی هەرێمی کوردستان هەڵدەوەشێتەوە:

1- ئەگەر پتر لە نیوەی ئەندامەکانی دەستیان لەکار کێشایەوە.

2- ئەگەر شەست ڕۆژ پاش بانگهێشتنی بۆ کۆبوونەوە لە دوای هەڵبژاردنیدا نیسابی یاسایی بـۆ کۆبوونـەوەی تـەواو نەبوو.

3- ئەگەر متمانەی نەدا بە سێ کابینەی پێشنیازکراوی وەزاریی جیاوازی یەك لە دوای یەکدا.

ماددەی (57)

ئەگەر پەرلەمان هەڵوەشایەوە یان خولی هەڵبژاردنیی تەواوبوو, مەرسوومێك دەردەچێت بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان

وديارکردنی رۆژی ئەنجامدانی لەماوەی پازدە رۆژ لە هەڵوەشانەوەیدا, یان بـەلای کـەمی, نـەوەد رۆژ پـێش کۆتـایی خولی هەڵبژاردن, بە مەرجێك ئەنجامدانی کاتی هەڵبژاردن لـە نەوەد رۆژی دوای هەڵوەشاندنەوەی تێپەڕنـەکات, یـان دەبێ لـە ماوەی نەوەد رۆژ پیش کۆتایی خولی هەڵبژاردن بێت.

ماددەی (58)

ئەگەر پەرلـەمان بەپێی حوکمی ماددەی (56)ی ئەم دەستورە هەڵوەشایەوە یان خولـەکەی تەواوبوو، و نـەش توانـدرا هەڵبژاردنێکی نوێ بکرێ, یان لـەبەر هەلومەرجێکی دژوار, دوا کەوت, پەرلـەمان دەمێنێتەوەو لـەسەر ئەرکو دەسەڵاتە دەستووریەکانی بەردەوام دەبێ هەتا پەرلـەمانێکی نوێ هەڵدەبژێردرێو یەکەمین کۆبوونەوەی خۆی دەبەستێ. کارکردن بە مەرسوومی هەڵوەشاندنەوەکەش, هەتا هەڵبژاردنی پەرلـەمانی نوێ, بە هەڵپەسێردراو دادەندرێت.

بەشی دووەم
دەسەڵاتی جێبەجێکردن

ماددەی (59)

دەسەڵاتی جێبەجێکردن لـە: سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان وئەنجومەنی وەزیران پێکدێ و دەسەڵاتەکانیشیان بەپێی دەستوورو یاسا پیادەدەکەن.

یەکەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان

ماددەی (60)

یەکەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان سەرۆکی باڵای دەسەڵاتی جێبەجێکردنو فەرماندەی گشتیی هێزەکانی زێرەڤانی هەرێم (پێشمەرگە)یەو لـە بۆنە نیشتمانی و نەتەوەییەکاندا نوێنەرایەتیی گـەلی هـەرێم دەکـاتو هەماهـەنگی لـە نێـوان دەسەڵاتەکانی فیدراڵیو دەسەڵاتەکانی هەرێمدا دەکا.

دووەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان جێگرێك بۆ خۆی هەڵدەبژێرێ کە هاوکاریی دەکا لـە ئەنجامـدانی ئەرکەکانیـدا ولـەکاتی ئامادەنەبوونیدا جێی دەگرێتەوەو جێگری فەرماندەی گشتی هێزەکانی زێرەڤانی هەرێم (پێشمەرگە) دەبێ, بـە مەرجێك ڕەزامەندی پەرلـەمان بەدەست بهێنێ بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی.

ماددەی (61)

سەرۆکی هەرێمی کوردستان لە ڕێگای دەنگدانی گشتیی, نهێنیی, ڕاستەوخۆوە لـەلایەن هاوڵاتیانی هەرێمی کوردستانەوە هەڵدەبژێردرێ, بەو شێوەیەی کە یاسا دیاری دەکا.

ماددەی (62)

سەرۆكی هەرێم, یان جێگرەكەی لەسەر پۆستەكەی لادەبرێ ئەگەر دادگای دەستوری بەتاوانكاری دانا لە ئاكامی تۆمەتباركردنیەوە بەزۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان–عیراق, بەشكاندنی سوێندی دەستوریی یان پێشێلكردنێكی سامناكی دەستور, یان ئەنجامدانی خیانەتی گەورە.

ماددەی (63)

سەرۆكی هەرێمی كوردستانو جێگرەكەی پێش دەست بەكاربوونیان، لەبەردەم پەرلەمانی كوردستاندا ئەم سوێندە دەستوریە دەخۆن: (بەخودای گەورە سوێند دەخۆم كە ماف‌و دەسكەوتەكانو یەكیەتی‌و بەرژەوەندیەكانی گەلی كوردستان–عیراق بپارێزم‌و ئەركوفەرمانەكانم بەڕاستی‌و دڵسۆزی بەجێ بگەیەنم‌و پابەندی دەستوری هەرێمی كوردستان بم).

ماددەی (64)

ماوەی ویلایەتی سەرۆكی هەرێمی كوردستان چوار ساڵە, كە لە ڕۆژی سوێند خواردنی دەستوریەوە دەستپێدەكات، وەدەكرێ بۆ ویلایەتی دووەمیش هەڵ بژێردرێتەوە, لە ڕۆژی كارپێكردنی ئەم دەستوورەوە.

ماددەی (65)

سەرۆكی هەرێم سەرەڕای هەر دەسەڵاتێك كە بەیاسا پێی بدرێ ئەم دەسەڵاتانەی خوارەوەش پیادە دەكا:

یەكەم: پێشكەش كردنی پرۆژەی یاساو بڕیارەكان بۆ پەرلەمانی هەرێمی كوردستان.

دووەم: دەركردنی ئەو یاساو بڕیارانەی كە پەرلەمانی كوردستان دایاندەنێ، لەماوەی پازدە ڕۆژ لە وەرگرتنیەوە، بۆشی هەیە لەو ماوەیەدا نارەزایی لەسەر هەموو یان بەشێكیان دەربڕێو بیان نێرێتەوە بۆ پەرلەمان بۆ چاو پێداخشاندنەوەیان، و دواتر بڕیاری پەرلەمان لەبارەیانەوە بنبڕ دەبێ، ئەگەر سەرۆك لەو ماوەیەدا یاساو بڕیارەكانی دەرنەكرد, بێئەوەی نارەزاییان لەسەر دەربڕێ, ئەوا بەدەرچوو دەژمێردرێن‌وسەرۆكایەتی پەرلەمان بڵاوكردنەوەیان لە ڕۆژنامەی فەرمیدا لەئەستۆدەگرێت.

سێیەم: دەركردنی مەرسوومێك بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی گشتیی پەرلەمان, لەكاتی هەڵوەشانەوەی یان تەواوبوونی خولەكەیدا، ئەمەش بەپێی ماددەی (57)ی ئەم دەستوورە.

چوارەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ بانگهێشت كردنی پەرلەمان بۆ یەكەم دانیشتنی خولی كۆبوونەوەی خولی هەڵبژاردنی لەماوەی پازدە ڕۆژ دوای ڕاگەیاندنی دوائەنجامەكانی هەڵبژاردندا، ئەگەر بانگهێشت كردنەكەشی نەكرد, پەرلەمان ڕۆژی دوای تەواوبوونی ئەو ماوەیە سەربەخۆ كۆدەبێتەوە.

پێنجەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ هەڵوەشاندنەوەی پەرلەمان, لەو حاڵەتانەی كە لەم دەستوورەدا هاتوون.

شەشەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ لەسەر کار لابردنی وەزیر, لەسەر پێشنیازی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران.

حەوتەم: دەکردنی ئەو مەڕسومانەی کە هێزی یاساییان هەیە, , پاش ڕاوێژکردن لەگەڵ سەرۆکی پەرلەمانو ئەنجومەنی وەزیران, ئەگەر هەرێمی کوردستانو سیستمە سیاسیەکەی, یان ئاسایشی, یان دەموودەزگا دستووریەکانی کەوتنە بەر مەترسیەکی لەناکاوو پەرلەمانیش نەیتوانی کۆبێتەوە, ، بەمەرجێك ئەو مەڕسومانە بخرێنە پێش چاوی یەکەمین کۆبوونەوەی پەرلەمان، ئەگەر نەش خرانە بەرچاوی پەرلەمان, یان خرانە بەرچاوی پەرلەمان و ئەویش پەسەندی نەکردن, ئاکاری یاساییان نامێنێ.

هەشتەم: جاڕدانی باری نائاسایی, پاش ڕاوێژکردنو ڕێککەوتن لەگەڵ سەرۆکی پەرلەمانو سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران لەحاڵەتی شەڕ, داگیرکردن, یاخیبوون, ئاژاوە, کارەساتی سروشتی, یان بڵاوبوونەوەی پەتادا, یان هەر حاڵەتێکی لەناکاوی دیکەدا، بەمەرجێك ماوەکە لە مانگێك پتر نەبێو درێژکردنەوەی دواتریش بەڕەزامەندی زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی پەرلەمانو بۆ ماوەیەك دەبێ کە بۆ هەر درێژکردنەوەیەك, لەسێ مانگ تێنەپەڕێ. حوکمەکانی حاڵەتی نائاساییش بەیاسایەك ڕێکدەخرێن.

نۆیەم: لێبوردنی تایبەتی زیندانیان بەدەرکردنی مەڕسومێك بەپێی یاسا.

دەیەم: پەسەندکردنی حوکمی ئیعدام یان سوککردنی بۆ زیندانی هەتاهەتایی.

یازدەم: بانگهێشت کردنی ئەنجومەنی وەزیران بۆ کۆبوونەوەی نائاسایی لەکاتی پێویستدا بۆ باسکردنی هەندێ پرسی دیارکراو کە کۆبوونەوەیان بۆ ئەنجام دەدرێ, هەر بۆخۆشی سەرۆکایەتی کۆبوونەوەکە دەکا.

دوازدەهەم: ڕێگەدان بە هاتنی بەشێك لە هێزە چەکدارە فیدڕالیەکان بۆ کوردستان–عیراق لە کاتی پێویستدا, پاش وەرگرتنی ڕەزامەندیی پەرلەمانی کوردستان–عیرق لەسەر هاتنە ژوورەوەی ئەم هێزانە لەگەڵ دیارکردنی ئەرکو فەرمانیانو جێگاو ماوەی مانەوەیان لە هەرێمدا.

سێزدەم: ناردنی هێزەکانی زێرەڤانی هەرێم (پێشمەگە) یان هێزەکانی ئاسایشی ناوەخۆ بۆ دەرەوەی هەرێم بەڕەزامەندی پەرلەمان.

چواردەم:

1– ڕاسپاردنی پالێوراوی ئەو فراکسیۆنەی زۆرترین ژمارەی هەیە بۆ پیکهێنانی وەزارەت لە ماوەی چلوپێنج ڕۆژ لە مێژووی ڕاسپاردنیەوە.

2– ڕاسپاردنی پالێوراوێکی دیکە لە هەمان فراکسیۆن بۆ پێکهێنانی وەزارەت, ئەگەر پالێوراوی یەکەم لە ماوەی چلو پێنج ڕۆژی دوای ڕاسپاردنی نەیتوانی وەزارەت پێکبهێنێ.

3- ئەگەر پالێوراوی دووەمیش نەیتوانی کابینە پێکبهێنێ, سەرۆکی هەرێمی کوردستان بۆی هەیە هەر کەسێکی پێی باش بوو هەڵیبژێرێ‌و ڕای بسپێرێ بۆ پێکهێنانی وەزارەت.

4- دەکرێ ئەوەی ڕادەسپێردرێ وەزارەت پێکبهێنێ یەکێك بێ لە ئەندامانی پەرلەمان, یان کەسێکی دیکە بێ.

پازدەهەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ پێکهێنانی وەزارەت پاش ئەوەی متمانەی پەرلەمانی وەرگرت.

شازدەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ لەسەرکارلادانی وەزارەت یان وەزیر, ئەگەر متمانە لەهەریەکێکیان وەرگیرایەوە.

حەڤدەهەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ ڕەزامەندیدان لەسەر دەست لە کارکێشانەوەی وەزارەت یان وەزیرو ڕاسپاردنی بۆ ئەنجامدانی کارەکەی هەتا پێکهێنانی وەزارەتێکی نوێ.

هەژدەم: دەرکردنی مەڕسومێك بۆ پێکهێنانی ئەندامانی دادگای دەستوری, پاش ڕەزامەندیی پەرلەمانی کوردستان لەسەر پالێوراوەکان.

نۆزدەم: دەرکردنی مەڕسومێك بۆ دامەزراندنی دادوەرەکان‌و سەرۆکی دەستەی سەرپەرشتیاری دادوەری‌و سەرۆك‌و ئەندامانی داواکاریی گشتی, دوای پاڵاوتنیان لەلایەن ئەنجومەنی دادوەریی لە هەرێمی کوردستان.

بیستەم: دەرکردنی مەڕسومێك بۆ دامەزراندنی سەرۆکەکانی ئەو دەستەو کۆمسیۆنانەی کە لە ماددەی (107)ی ئەم دەستورەدا دەقنووس کراون, پاش ڕەزامەندیی پەرلەمان لەسەر پاڵاوتنیان.

بیستویەکەم: دەرکردنی بڕیارێك بۆ دامەزراندنی نوسینگەی تایبەت بە هەرێمی کوردستان لەوڵاتانی بیانیدا لەسەر پێشنیازی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران, بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنی تایبەتمەند لە حکومەتی فیدڕالیدا.

بیستودووەم: دەرکردنی مەڕسومێك بۆ دامەزراندنی خاوەن پلە تایبەتەکان، لەسەر پاڵاوتنی وەزیری پەیوەندیدارو ڕەزامەندیی ئەنجومەنی وەزیران.

بیستوسێیەم: بەخشینی پلە سەربازیەکان بە ئەفسەرانی زێرەڤانی هەرێم (پێشمەرگە)و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ، وەدەرکردن‌و خانەنشین کردنیان بەمەڕسومێك, بەپێی یاسا کارپێکراوەکان.

بیستوچوارەم: بەخشینی نیشانەو میدالیا بە مەڕسومێك‌و بەپێی یاسا.

ماددەی (66)

مووچەو دەرماڵەی سەرۆکی هەرێمی کوردستان‌و جێگرەکەی بەیاسا دیاردەکرێن.

ماددەی (67)

سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان دیوانێکی دەبێ کە پێکهاتەو دەسەڵات‌و ئەرك‌و فەرمانەکانی بەیاسا دیار دەکرێن.

ماددەی (68)

یەکەم: لە حاڵەتی دەست لە کارکێشانەی سەرۆکی هەرێم, یان مردنی, یان پەککەوتنی بەجۆرێك کە نەتوانێ ئەرکەکانی سەرۆکایەتی ئەنجام بدا جێنشینێکی لەماوەی شەست ڕۆژدا بۆ هەڵدەبژێردرێ بۆ ماوەی چوار ساڵ, بەپێی ماددەی (64)ی ئەم دەستوورە.

دووەم: ئەگەر پۆستی سەرۆکی هەرێم بەپێی برگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیە چۆڵ بوو سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان ئەرکوفەرمانەکانی بەجێ دەگەیەنێ هەتا سەرۆکێکی نوێ لەماوەی شەست ڕۆژدا لە ڕۆژی چۆڵبوونی پۆستەکەیەوە, هەڵدەبژێردرێت.

سێیەم: ئەگەر سەرۆکی هەرێم لە کوردستان نەبوو یان پشووی وەرگرتبوو یان بەشێوەیەکی کاتی نەیتوانی ئەرکوفەرمانەکانی ئەنجام بدا جێگرەکەی ئەرکوفەرمانەکانی لە ئەستۆ دەگرێ.

چوارەم: ئەگەر ماوەی سەرۆکایەتی تەواو بوو, بەڵام بەهۆی شەڕ یان کارەساتی سروشتیەوە, نەکرا هەڵبژاردنێکی نوێ بۆ سەرۆکێکی دیکە بکرێ سەرۆکی هەرێم لەسەر ئەنجامدانی ئەرکوفەرمانەکانی بەردەوام دەبێ هەتا کۆسپەکان لادەچنو سەرۆکێکی نوێ هەڵدەبژێردرێ.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان

ماددەی (69)

ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان دەسەڵاتی جێبەجێکردنو کارگێڕیە لە هەرێمدا.

ماددەی (70)

یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانو جێگر, یان جێگرەکانیو وەزیرەکان پێکدێو پێکهاتەکانی بە یاسا دیاردەکرێ.

دووەم: ڕاسپاردنی پاڵێوڕاو بۆ پێکهێنانی وەزارەت, بەپێی حوکمەکانی برگەی (چوارەم)ی ماددەی (65)ی ئەم دەستوورە دەبێ.

سێیەم: سەرۆکی ڕاسپێردراوی ئەنجومەنی وەزیران, جێگر, یان جێگرەکانیو وەزیرەکانی لەنێو ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان, یان کەسانی دیکە لەوانەی مەرجەکانی ئەندامێتی پەرلەمانیان تێدایە هەڵدەبژێرێت.

چوارەم: سەرۆکی ڕاسپێردراوی ئەنجومەنی وەزیران لیستی ئەندامانی وەزارەتەکەی پێشکەش بە سەرۆکی هەرێم دەکات وداوای پەسەندکردنی دەکات.

پێنجەم: دوای پەسەندکردنی لیستەکە لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە, سەرۆکی ڕاسپێردراوی ئەنجومەنی وەزیران ئەندامانی وەزارەتەکەی پێشکەش بەپەرلەمانی کوردستان دەکاتو داوای متمانەیان بۆ دەکا.

شەشەم: سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران سەرۆكایەتیی كۆبوونەوەكانی ئەنجومەن دەكا, جگە لەو كۆبوونەوانەی كە سەرۆكی هەرێم ئامادەیان دەبێ.

ماددەی (71)

سەرۆكو ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران دوای وەرگرتنی متمانەو پێش دەست پێكردنی كارە ڕەسمیەكانیان لەبەردەم پەرلەمان ئەم سوێندە دەخۆن:

(بەخودای گەورە سوێند دەخۆم كە بەدڵسۆزیەوە یەكێتی گەلو خاكی كوردستان–عیراق بپارێزم، و ڕێز لە دەستورو یاسا بەركارەكان بگرمو سامانی گشتی بپارێزمو بەتەواوی چاودێریی بەرژەوەندیەكانی گەل بكەم).

ماددەی (72)

لە پێكهاتەی ئەنجومەنی وەزیران نوێنەرایەتیەكی دادپەروەرانەی پێكهاتەكانی گەلی كوردستان–عیراق ڕەچاودەكرێ.

ماددەی (73)

سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران ووەزیرەكان پێكەوە لەبەردەم پەرلەمان لەو كاروبارانەی پەیوەندیان بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە هەیە بەرپرسنو هەر وەزیرێكیش بەتەنیا بەرامبەر بەكاروباری وەزارەتەكەی خۆی بەرپرسەو هەر خۆی بەرپرسی یەكەمو ڕاستەخۆی وەزارەتەكەیەتی.

ماددەی (74)

ئەنجومەنی وەزیران ئەم دەسەڵاتو تایبەتمەندیانەی خوارەوە پیادە دەكا:–

یەكەم: جێبەجێكردنی یاساو بڕیارومەڕسووم وپێڕەوەكان وپارێزگاریكردن لە ئاسایشی كوردستان–عیراق وسامانی گشتی.

دووەم: نەخشەكێشانی سیاسەتی گشتی هەرێم بەبەشداری سەرۆكی هەرێم وجێبەجێكردنی, دوای پەسندكردنی لەلایەن پەرلەمانەوە.

سێیەم: ئامادەكردنی پڕۆژەی بودجەی گشتیی هەرێمی كوردستان.

چوارەم: ئامادەكردنی پڕۆژەی یاساو بڕیارەكان وپێشكەش كردنی بە پەرلەمان.

پێنجەم: دەركردنی پێڕەو وبڕیارەكانی جێبەجێكردنو كارگێڕی, بەپێی دەستوورو حوكمی یاساكان.

شەشەم: ئامادەكردنی پڕۆژەكانی پەرەپێدانو جێبەجێكردنیان, پاش پەسەندكردنیان لەلایەن پەرلەمانەوە.

حەوتەم: پێكهێنانی فەرمانگەیەكی هاوبەش لەگەڵ حكومەتی فیدراڵی, بۆ بەڕێوەبردنی ئەو نەوتو گازەی پێش (2005/8/15) لەخاكی كوردستان دەرهێنراونو بەشێوەی بازرگانی بەرهەم هێنراون, بەمەرجێك ئەو داهاتەی لێی

بەدەست دێ بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بەپێی ئەو بنەمایانەی لە ماددەی (112)ی دەستوری فیدراڵو یاساکانی هەرێمی کوردستاندا دیارکراون دابەش بکرێ. بۆجێبەجێ کردنی حوکمی ئەم بڕگەیەش، پێوەری بەرهەمهێنانی بازرگـانی بـەوە دەناسرێت کە بەرهەمەکەی بەدرێژایی (12) مانگ، ڕۆژانە لە (5000) پێنج هەزار بەرمیل کەمتر نەبێ.

هەشتەم: کار کردنی هاوبەش لەگەڵ حکومەتی فیدراڵیدا بۆ داڕشتنی سیاسەتەکانی ستراتیژیی پێویست بۆ گەشەپێدانی سامانی نەوت و گاز، بەو مەرجەی لە هەر شتێکدا کە پێوەنـدی بـە سـامانی هەرێمـەوە هەیـە ڕەزامەنـدیی پەرلـەمان لەگەڵدابێ.

نۆیەم: بەڕێوەبردنی هەر کارێك کە کێلگەکانی نەوت و گازی خاوی دەرنەهێندراو، یان دەرهێنراوی بێ بەرهـەم لـە ڕووی بازرگانیەوە پێش 2008/8/15 پێویستیان پێ بێت، وەك پرۆسەکانی دۆزینەوەو بەرهـەمهێنان و بـەڕێوەبردن و گەشەپێدان و فرۆشتن و ناردنەبازاڕو گشت کارێکی دیکە, بەپێی یاساکانی هەرێم. بۆ مەبەستی جێ بەجێکردنی حوکمی ئەم بڕگەیەش، بەرهەمی بازرگانی بەو بەرهەمە لێکدراوەتەوە کە بەدرێژایی (12) مانگ, رۆژانە بگاتە (5000) بەرمیل.

دەیەم: پیادە کردنی دەسەڵاتە جێ بەجێکاریەکانی تایبەت بە هەرێمی کوردستان لە هەر شـتێکی کـە لـەو تایبەتمەندیـە (حصریانە) دا نەهاتوون کە بۆ دەسەڵاتەکانی فیدراڵیدا بەپێی ماددەی (110)ی دەستووری فیدراڵی دەقنووس کراون.

یازدەم: پیادە کردنی هەر شتێك کە دەسەڵاتە هاوبەشەکانی نێوان دەسەڵاتی فیدراڵ و دەسەڵاتی هـەرێمی کوردسـتان, بەپێی حوکمەکانی دەستووری فیدراڵ ڕێی پێداوون.

دوازدەم: سەرپەرشتی کردنی کاری وەزارەتەکان و دامودەزگاکان و شـوێنە گـشتییەکان لـە هـەرێمی کوردسـتاندا و ڕێنمایی کردنیان و بەدواداچوونیان و چاوەدێری و هەماهەنگی کردن لەنێوانیاندا.

سێزدەم: دامەزراندن و پلە بەرز کردنەوەو دەرکردن و لادانی فەرمانبەران و خانەنشین کردنیان بەپێی یاسا بە چەشنێك ناتەبا نەبێ لەگەڵ حوکمەکانی ئەم دەستوورەو ئەو یاسایانەی کە بەپێی حوکمەکانی دەستوورەوە دەردەچن.

چواردەم: پێشنیازی دامەزراندنی نووسینگەکانی تایبەت بە هەرێم لە باڵیۆزخانەو نێردراوە دیپلۆماتیەکان بۆ کاروباری ڕۆشنبیریو کۆمەڵایەتی و پەرەپێدان و بەڕێوەبردنیان. پاڵاوتنی بەڕێوەبەرانی ئەم نووسینگانەش بە ڕەزامەندی پەرلـەمان دەبێت.

پـازدەم: ڕێکخستن و بەڕێوەبردنی هێزەکانی زێرەڤانی هەرێم (پێشمەرگە) بۆ پاراستنی هەرێم, و پۆلیس و دەزگاکـانی ئاسایش و پێکهاتەکانی دیکەی هێزەکانی ئاسایشی ناوەخۆ.

ماددەی (75)

یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا بە دەست لەکارکێشاوە دادەنرێ و داوا لە وەزارەت دەکرێ هەتا پێکهێنانی وەزارەتی نوێ, کارەکان بەڕێوە بەرێ:

1- پەسەند کردنی (قبول) داوای دەست لە کارکێشانەوەی سەرۆکەکەی.

2- سەندنەوەی متمانەی پەرلەمان لە سەرۆکەکەی.

3- دەست بەکاربوونی خولێکی نوێی پەرلەمان.

4- دەستپێکردنی ویلایەتێکی نوێی سەرۆکی هەرێم.

5- مردنی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران.

دووەم: وەزیر بە دەست لەکارکێشایەوە دادەنرێ, ئەگەر پەرلەمانی کوردستان-عیراق متمانەی لێ وەرگرتەوە.

ماددەی (76)

یەکەم: چۆنیەتی تۆمەتبار کردنی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیرەکان و دادگایی کردنیان بە یاسا ڕێکدەخرێ.

دووەم: یاسا مووچەو دەرماڵەو ئیمتیازەکانی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەیو وەزیرەکان دیار دەکا.

بەشی سێیەم
دەسەڵاتی دادوەری
یەکەم: بنەما گشتییەکان

ماددەی (77)

دەسەڵاتی دادوەری لە هەرێمی کوردستان سەربەخۆیەو لە ئەنجومەنی دادوەری و، دادگای دەستووری و، دادگای پێداچوونەوەو، دەستەی سەرپەشتیی دادوەری و، دەستەی داواکاریی گشتی و دادگاکان بە گشت پلەو جۆرو دەستەکانیەوە پێکدێ و، ڕێکخستنی شێوەی پێکهێنان و مەرج و ڕێکاری دامەزراندنی ئەندامەکانیان و لێپرسینەوەیان بە یاسایەك ڕێکدەخرێن.

ماددەی (78)

دادوەری سەربەخۆیەو جگە لە یاسا هیچ دەسەڵاتێکی بەسەرەوە نیە.

ماددەی (79)

دادوەری دەسەڵاتی (ولایە عامە)ی گشتیی بەسەر هەموو کەسە سروشتی و مەعنەویەکانەوە هەیە لە هەرێمی کوردستان.

ماددەی (80)

حوکم و بڕیارە دادوەریەکان بەناوی گەلەوە دەردەکرێن و جێبەجێ دەکرێن.

ماددەی (81)

هەموو دادوەرەکان بۆ ماوەیەکی دیارنەکراو دادەمەزرێن و لە تەمەنێك خانەنشین دەکرێن کە یاسا دیاری دەکاو، نابێ لەسەر کار لابرێن مەگەر لەو حاڵەتانەدا کە یاسا دیاریان دەکاو، پێویستە هەلومەرجێکی لەبار بۆ کاری دادوەران دابین بکرێ و پاداشتێکیان بدرێتێ کە لەگەڵ کەرامەتی جێگەوپێگەکەیان و قەبارەی ئەرکەکانیان بگونجێ و، سەربەخۆییان بپارێزێ، هەروەها تا ئەو کاتەی لە پۆستەکانیاندا ماون نابێ پاداشتەکانیان کەم بکرێنەوە.

ماددەی (82)

ئەم کارانەی خوارەوە لە دادوەرو ئەندامانی داواکاریی گشتی قەدەغەن:

یەکەم: کۆکردنەوەی فەرمانبەرێتی دادوەریی لەگەڵ هەر فەرمانبەریەکی یاسادانان, یان جێبەجێکردن, یان هەر کارێکی دیکەدا.

دووەم: چوونە نێو حزبێك یان ڕێکخراوێکی سیاسی.

ماددەی(83)

دانیشتنەکانی دادگا ئاشکران، مەگەر دادگا بڕیار بدا بۆ ڕەچاوکردنی دابونەریتی گشتی, یان لەبەر ڕێزی خێزان نهێنی بن، ئەویش بەو مەرجە حوکمەکە لە دانیشتنێکی ئاشکرادا ڕابگەیەندرێ.

ماددەی (84)

پێکهێنانی دادگای تایبەتی, یان نائاسایی لە هەرێمی کوردستاندا قەدەغەیە.

ماددەی (85)

بە یاسایەك دادگاکانی تایبەتمەند بە تێڕوانینی ئەو تاوانانەی کە سروشتی سەربازیان هەیە و کارمەندانی هێزی زێرەڤانی هەرێم(پێشمەرگە) و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ ئەنجامیان دەدەن و هەروەها ئەو تاوانانەی کە لە نێو تاکەکانی ئەو هێزانەدا ڕوودەدەن، ڕێکدەخرێن.

ماددەی (86)

قەدەغەیە لە یاساکاندا دەقی وا بێت کە ڕێگەنەدا بە دادگاکان گوێ لەو داوایانە بگرن کە لەو یاسایانەوە سەر هەڵدەدەن.

ماددەی (87)

قەدەغەیە لە یاساکاندا هیچ بڕیارێك یان کارێکی جێبەجێکردن, یان کارگێری لە تانووت لێدان بە دوور بخرێ.

ماددەی (88)

یاسا بێ لایەنی کارگێری و سزادانی زێدە ڕۆ لە بە کارهێنانی دەسەڵاتدا دەستەبەر دەکا.

ماددەی (89)

هەرکەس لە ئاکامی ڕەفتارێکی هەڵە یان گوێ پێنەدانی کارمەندانی فەرمانگە و دەستە حکومیەکانی هەرێمی کوردستان لە کاتی ئەنجامدانی کارەکانیاندا زیانێکی پێگەیشتبێ, بۆی هەی داوای قەرەبووکردنەوە لەو لایەنانە بکا.

ماددەی (90)

حوکمە دادوەریەکان دەبێ جێبەجێ بکرێن و خۆ بواردن لە جێبەجێ کردنیان یان پەکخستنی جێبەجێ کردنیان بە تاوان دادەنرێ و یاسا سزای لەسەر دادەنێ. ئەگەر تۆمەتبار فەرمانبەرێکی گشتی بوو یان خزمەتێکی گشتی پێ سپێردرابوو, سەرەڕای سزای تاوانەکەی لە کارەکەشی لادەدرێ. حوکم بۆ دراوەکەش مافی هەیە ڕاستەوخۆ داوا پێشکەش بە دادگای تایبەتمەند بکات و حکومەت قەرەبووی تەواوی بۆ دەستەبەر دەکا لە حاڵی زیان پێگەیشتنیدا بێ ئەوەی ئەمە بەرپرسیارێتی سەرپێچیکارەکە لابەرێت.

دووەم: دادگای دەستووری

ماددەی (91)

بە یاسایەك دادگای دەستووری کوردستان–عێراق دادەمەزرێندرێت.

ماددەی (92)

یەکەم: دادگای دەستووری لە حەوت ئەندام پێکدێت بە سەرۆکەکەیەوە، کە لە نێو دادوەران و مامۆستایانی یاسا و پارێزەرانێکدا هەڵدەبژێردرێن کە سەرجەم کارکردنیان, لە بواری دادوەری, یان یاسادانان, یان وانە ووتنەوە یان پارێزەری, لە بیست ساڵ کەمتر نەبێ.

دووەم: سەرۆکی هەرێم بە ڕاوێژکردن لەگەڵ ئەنجومەنی دادوەری ئەندامانی دادگای دەستووری دەپاڵێوێ.

سێیەم: ئەندامانی دادگا پاش ئەوەی پەرلەمان بە زۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامەکانی ڕەزامەندی لەسەر پاڵێوراوەکان دەردەبڕێ، بە مەرسومێك لەلایەن سەرۆکی هەرێمی کوردستانەوە دادەمەزرێن.

ماددەی (93)

دادگا سەرۆکەکەی لە نێو ئەندامەکانیدا هەڵدەبژێرێ.

ماددەی (94)

سەرۆك و ئەندامانی دادگای دەستووری, پێش ئەوەی دەست بـە ئـەرك و فەرمانـەكانیان بكـەن, لەبـەردەم سـەرۆكی هەرێمی كوردستان سوێندی یاسایی دەخۆن.

ماددەی (95)

دادگای دەستووری تایبەتمەند دەبێت بەو كاروبارانەی خوارەوە:

یەكەم: راڤە كردنی دەقی ماددەكانی دەستووری هەرێمی كوردستان.

دووەم:

1– چاودێری بەسەر دەستووریبوونی یاساكاندا, لەسەر داوای سەرۆكی هەرێمی كوردستان ، یان ئەنجومەنی وەزیران، یان دە كەس لە ئەندامانی پەرلـەمان.

2– بڕیاردان لەسەر رەوایی مەرسوم و پێڕەوو بڕیارو رێنماییەكان, لەسەر داوای هەر كەسـێكی خـاوەن بەرژەوەنـدی ڕاستەوخۆ.

سێیەم: یەكلا كردنەوەی دەفعێك كە پێشكەش كراوە لە داوایەكدا كە دراوەتە بەردەم دادگا سەبارەت بە دەستووری نەبوونی یاسایەك، یان رەوا نەبوونی بڕیارێك، یان پێڕەوێك، یان رێنماییەك. دادگاش دەبێ داوایەكە دوابخات تا ئەو كاتەی ئاكامی دەفعەكە یەكلا دەكرێتەوە.

چوارەم:

پەسەند كردنی ئەنجامەكانی راپرسی و هەڵبژاردنەكانی گشتی بۆ سەرۆكی هەرێم و پەرلـەمانی كوردستان–عیراق.

پێنجـەم: یەكلاكردنەوەی دەستووریبوونی ئەو هەمواركردنەی پێشنیاز دەكرێ بۆ دەسـتووری هـەرێمی كوردسـتان و گونجاوبوونی لەگەڵ مەرجەكانی ماددەی(120)ی ئەم دەستوورە.

شەشەم: دادگایی كردنی سەرۆك یان جێگری سەرۆكی هەرێمی كوردستان پاش ئەوەی بە پێـی مـاددەی (62)ی ئـەم دەستوورە لە لایەن پەرلـەمانەوە تۆمەتیان دەدرێتە پاڵ. بۆ بەتاوانباركردنی سەرۆك یان جێگرەكەی, پێویستە بەلای كـەم پێنج ئەندامی دادگا ڕەزامەندی لەسەر بدەن.

حەوتـەم: یەكلاكردنـەوەی ئـەو داوایانـەی كـە بـە پێـی مـاددەی(19/بڕگـەی هەژدەهـەم/3)ی ئـەم دەسـتوورە بەرزكراونەتەوە.

هەشتەم: یەكلاكردنەوەی ئەو تانووتانە كە پێوەندیان بە دروستیی ئەندامەتی و لابردنی پـارێزراوەیی (حـصانە) لەسـەر ئەندامی پەرلـەمانەوە هەیە.

ماددەی (96)

مەرجەکانی ئەندامەتیی لە دادگا و ڕەوتی کار تێداکردنیان وچۆنیەتی وەرگرتنی داواکاری و داخوازیەکان و تانووتەکان بە یاسایەك ڕێکدەخرێن.

ماددەی (97)

حوکمەکانی دادگای دەستووری بنەڕەتین و لەسەر هەمووان جێبەجێ دەکرێن. ئەگەر دادگا لە کاتی یەکلاکردنـەوەی دەستووریبوونی یاسایەکان, یان ڕەواییبوونی مەرسووم و و پێڕەو و بڕیار و ڕێنماییەکان, بڕیاری دا کە هەر کام لەوانە پێچەوانەی دەستوور یان یاسایە, دەبێ دەسەڵاتی پەیوەندیدار لە هەرێمی کوردستان ئاگادار بکاتەوە تا هەرچی پێویستە ئەنجامی بدا بۆ لابردن, یان ڕاستکردنەوەی سەرپێچیەکە.

سێیەم : ئە نجومەنی دادوەری

ماددەی(98)

یەکەم: ئەنجومەنی دادوەری لە سەرۆکی دادگای پێداچوونەوە و جێگرەکانی و سەرۆکی دەستەی سەرپەرشتیی دادوەری، و سەرۆکی داواکاری گشتی و سەرۆکەکەانی دادگاکانی تێهەڵچوونەوەی ناوچەکانی هـەرێمی کوردسـتان پێکدێ.

دووەم: ئەنجومەنی دادوەری, بە پێی یاسا, بـەڕێوەبردنی دادوەریـی و دەسـتەبەرکردنی سـەربەخۆییەکەی و چـاودێریی دەستەکانی دادوەری لە ئەستۆ دەگرێ.

ماددەی (99)

یەکـەم: دەسەڵاتی دادوەری بودجەیەکی تایبەتی هەیە کە بە بودجەی هەرێمەوە دەلکێنـدرێ و پێکـدێ لــەو ڕەسـم و غەرامانەی کە بە پێی یاسا وەردەگیرێ و لەو پارەیەی حکومەتی هەرێم بۆی تەرخان دەکا.

دووەم: ئەنجومەنی دادوەری ئامادە کردنی پرۆژەی بودجەی ساڵانەی دەسەڵاتی دادوەری لــە ئەسـتۆدەگرێ و لەگـەڵ وەرگرتنی بیروڕای دادگای دەستووری سەبارەت بەو پارە تایبەتەی بۆی تەرخان کراوەو دەیخاتـە بەرچـاوی پەرلــەمانی کوردستان–عیراق بۆ پەسندکردنی، بە مەرجێ دوا ژمارەی بخرێتە نێو بودجەی ساڵانەی هەرێمەوە.

دەروازەی چوارەم

یەکەم :داواکاری گشتی

ماددەی(100)

داواکاری گشتی نوێنەری کۆمەڵە, بۆ بەرگریکردن لە دادپەروەری و پاراستنی ڕەوایی (مشروعیە) و سیستەمی گشتی و ئاسایشی هەرێم و دارایی گشتی و پاراستنی خێزان و تاکە کەسان و ئازادیەکانیان. ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێ.

دووەم : ئەنجومەنی شوورا

ماددەی (101)

ئەنجومەنی شووڕای هەرێمی کوردستان–عیراق دادەمەزرێندرێ وئەرك وفەرمانەکان ودەسەڵات وپێکهاتەکانی بەیاسایەك ڕێکدەخرێن.

دەروازەی پێنجەم
کارگێڕیە خۆجێیەکان و ئەنجومەنەکانی شارەوانی

ماددەی (102)

دابەش بوونی کارگیری لە هەرێمی کوردستان لەسەر بناغەی (پارێزگا، قەزا،ناحیەو دێ) دەبێ و کردنەوە و دیارکردن و گۆڕینی مەڵبەندەکانیان(مرکز)و دیارکردن و هەموارکردنی سنوورەکانیان و لێك کردنەوەو لکاندنیان بە یەکەکانی دیکەی کارگێڕیەوە بە پێی یاسا دەبێ.

ماددەی (103)

یەکەم: لە بەڕێوەبردنی یەکە کارگێڕیەکان لە کوردستان–عیراقدا, (پارێزگا، قەزا، ناحیەو دێ) و لە گەشەپێدان و کارا کردنیان بەشێوەیەکی بەردەوام, بنەمای نامەرکەزی دەگردرێتەبەر، وەك یەکێك لە شێوازە پێویستیەکانی بەشداریکردنی هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان–عیراق لە بەڕێوەبردنی کاروباری گشتیی یەکە کارگێڕیەکاندا بۆ وەدیهێنانی دیموکراسی. هەر یەك لەمانەش ئەنجومەنێکی خۆجێیی دەبێ کە بە دەنگدانی گشتیی، نهێنی و راستەوخۆ هەڵدەبژێردرێ. بە یاسایەك شێوەی هەڵبژاردنەکەی و دەسەڵات و ئەرکو فەرمانەکانی دیاردەکرێن.

دووەم: هەر یەکەیەکی کارگێری ئەنجومەنێکی جێبەجێ کردنی دەبێ کە سەرۆکی یەکە کارگێریەکە سەرۆکایەتی دەکاو چۆنیەتی پێکهێنانی و دیارکردنی دەسەڵات و ئەرکو فەرمانەکانی و پەیوەندیی بە ئەنجومەنی خۆجێیی یەکە کارگێریەکە بە وەزارەتەکان و دامودەزگا ناوەندیەکان لە هەرێمی کوردستانەوە بە یاسا ڕێك دەخرێن.

ماددەی (104)

مەلبەندی هەر پارێزگاو قەزاو ناحیەك و هەر دێیەکیش کە ژمارەی دانیشتوانی لە سێ هەزار کەس کەمتر نەبێ شارەوانیەکی دەبێ کە ئەنجومەنێکی شارەوانی بەڕێوەی دەباو بەپێی یاسا خزمەتە گشتیەکان پێشکەش بە هاوولاتیانی دەکا.

ماددەی (105)

یەکەم: ئەنجومەنە خۆجێی و شارەوانییەکان خاوەنی کەسایەتی مەعنەوین.

دووەم: هەر یەکەیەکی کارگێری، یان شارەوانی بودجەیەکی سەربەخۆو تایبەتی دەبێ.

ماددەی (106)

یەکەم: لە پێکهێنانی ئەنجومەنە جۆجێیەکان و شارەوانیەکاندا نوێنەرایەتیەکی دادپەروەرانەی پێکهاتەکانی ئەو یەکە کارگێریە، یان شارەوانیە لەبەرچاو دەگیرێ و ئەمەش بە یاسا رێکدەخرێ.

دووەم: پێویستە یاسای هەلبژاردنی ئەنجومەنە خۆجێیەکان وەدیهێنانی رێژەی بەلای کەم 30٪ ژمارەی ئەندامانیان بۆ ژنان وەك ئامانجێك لەبەرچاو بگرێ.

دەروازەی شەشەم

دەستەو کۆمسیۆنە سەربەخۆیەکان

ماددەی (107)

یەکەم: بە یاسایەك ئەمانەی خوارەوە دادەمەزرێن:

1-دەستەی بالای سەربەخۆی هەلبژاردن و راپرسی لە کوردستان-عێراقدا.

2- دیوانی دەستپاکی و چاودێریی دارایی

3ـ دەستەی گشتی دروستی و باشیی بەرهەمەکانی خۆمالی و هاوردەکان.

دووەم:

1 ـ بە یاسایەك ئەنجومەنی راوێژکار بۆ کاروباری ئابووری و کۆمەلایەتی دادەمەزرێت.

2 ـ ئەرکی ئەو ئەنجومەنە راوێژ پێشکەشکردنە بە هەریەك لە سەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیران لە بواری کاروباری ئابووری و کۆمەلایەتیدا.

ماددەی (108)

یەکـەم: ئەو دەستانەی کە برِگەی (یەکەم)ی ماددەی (107)ی ئەم دەستووره دەیانگرێتەوه لەژێر چاودێریی پەرلـەمانی کوردستان-عێراقدا دەبن و یاسا پەیوەندی هەر یەکێکیان بە پەرلـەمانەوه رێکدەخات.

دووەم: بێجگە لەوانەی لە برِگەی (یەکەم)ی ماددەی (107)ی ئەم دەستوورەدا هاتوون, دەکرێ دەستە و کۆمسیۆنی دیکەش بە یاسا پێکبهێندرێت.

ماددەی (109)

ئەنجومەنێك پێکدەهێندرێت بەناوی (ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم) وپەیوەست دەبێ بـە سـەرۆکی هەرێمـەوه وپێکهاتـەو ئەرکوفەرمان وتایبەتمەندی ودەسەلاتەکانی بەیاسایەك رێکدەخرێن.

دەروازەی حەوتەم

حوكمە داراییەکان

ماددەی (110)

ئەو کەسانەی خاوەن داهاتی نزمن لە باج دەبەخشرێن, بە جۆرێك نزمترین رِادەی دادپەروەریی گوزەران دەستەبەر بکات، ئەمەش بە یاسایەك رِێکدەخرێت.

ماددەی (111)

داهاتی هەرێمی کوردستان پێکدێت لە:

یەکەم: بەشی هەرێم لە بوودجەی گشتی حکومەتی فیدرِالْ لە دەسکەوتەکانی سامانی نەوت و گازو رەسم و گومرگ و داهاتە فیدرِالْیەکانی دیکە بە قەرز و بەخشین وهیبەو یارمەتیەکانیشەوه.

دووەم: دەسکەوتەکانی باج و رەسـم و کرێکـانی راژەی دامودەزگـا گـشتیەکان و داهاتـەکانی دامـەزراوو کۆمپانیـا گشتیەکان.

سێیەم: ئەوەی وەردەگیرێت لە کرێیەکانی (بەرِێوەبردن و کۆکردنەوەی باج و رەسم و گومرگە فیدرِالْیەکان و داهاتە فیدرِاڵیەکانی دیکە لە هەرێمدا).

چوارەم: دەسکەوت و داهاتەکانی وەبەرهێنانی حکومەتی هەرێم.

پێنجەم: بەخشش و هیبەکان

شەشەم: قەرزە نێوخۆیی و دەرەکیەکانی تایبەت بە هەرێم.

حەوتەم: ئەو پشتیوانە داراییەی کە حکومەتی فیدرِالْ پێشکەش بە حکومەتی هەرێم دەکا.

ماددەی (112)

ساڵی دارایی بە یاسا دیار دەکرێ.

ماددەی (113)

یەکەم: هەموو ساڵێکی دارایی یاسای بودجەی هەرێم دادەنرێت و داهاتو خەرجیە خەملێندراوەکانی لەخۆدەگرێت.

دووەم: سێ مانگ پێش تەواو بوونی ساڵی دارایی, پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی دارایی دەدرێتە پەرلەمانی کوردستان–عێراق.

سێیەم: ئەگەر لەبەر هەر هۆیەك, ئامادەکردن, یان پێشکەش کردنی بودجە کەوتە دوای دەستپێکی ساڵی دارایی حکومەتی هەرێمەوە, ئەوا بۆ هەر مانگێك کە بودجەکەی دواکەوتوە ڕێژەی (12/1) ی ئەو پشتەوانیەی کە بۆ ساڵی دارایی رابردوو بڕیاری لەسەردرابوو خەرج دەکرێت.

ماددەی (114)

قەدەغەیە سەرۆکی هەرێمی کوردستان و جێگرەکەی و سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و ئەندامانی پەرلەمان و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکانی و وەزیرەکان و ئەوانەی پلەی تایبەتیان هەیە و دادوەرەکان و داواکارە گشتیەکان و جێگرانی داواکاری گشتی و بەڕێوبەرە گشتیەکان و ئەوانەی لە پلەی ئەوان دا، شتێك لە سامانە گشتیەکانی هەرێمی کوردستان–عێراق بکڕن یان بە کرێ بگرن یان شتێك لە موڵکی خۆیان بە دامودەزگاکانی هەرێم بفرۆشن یان بە کرێ بدەن یان گرێبەستێك مۆر بکەن بە ناوی ملتزم(پابەند), یان هاوردکار, یان بەڵێندەر, ڕاستەوخۆ یان بە هۆی کەسێکی دیکەوە.

دەروازەی هەشتەم

کارپێکردنی دەستوور و لێکدانەوە و هەموارکردنی

ماددەی (115)

کار بە هیچ هەموارکردنێکی دەستووری فیدراڵی ناکرێ ئەگەر لەو دەسەلاتانەی دەزگاکانی هەرێمی کوردستان کەم بکاتەوە کە ناکەونە نێو دەسەلاتە تایەبتیەکانی (حصری) فیدراڵی, هەتا ڕەزامەندی پەرلەمانی هەرێم و ڕەزامەندی زۆرینەی دەنگدەرانی گەلی کوردستان–عێراق لە راپرسیەکدا لەسەر نەبێ, بە پێی حوکمی ماددەی (126/ چوارەم) لە دەستووری فیدراڵی.

ماددەی (116)

تا ئەو کاتەی دادگای دەستووری لە کوردستان پێکدێ، دادگای پێداچوونەوەی کوردستان بێجگــە لــە تایەبتەمەندیــە ئاساییەکانی، تایبەتمەند دەبێت بە لێکدانەوەی دەقەکانی ئەم دەستورە و بڕیاردان لەسەر دەستوورینەبوونی یاســاکان و ڕەوانەبوونی بڕیار و مەرسووم و پێڕەوو ڕێنماییەکان لەو داوایانەی دەخرێنە بەردەم دادوەری.

ماددەی (117)

یاساکان لە ڕۆژنامەی رەسمیی هەرێمی کوردستان (وەقائیعی کوردستان) دابلاو دەکرێنەوە و لە ڕۆژی بلاوبوونەوەیان کاریان پێ دەکرێ, مەگەر دەقێکیان بە پێچەوانەی ئەمەوە تێدا هاتبێ.

ماددەی (118)

ئەم دەستووره پاش رەزامەندیی زۆرینەی دەنگدەرانی گەلی هەرێمی کوردستان لە ڕاپرسیەکی گشتیدا بــە پەســەندکراو دادەندرێ.

ماددەی (119)

ئەگەر زنجیرەی ئەو ماددانەی دەستووری فیدرالی کە لەم دەستوورەدا پشتیان پێوە بەستراوە, هەموارکرا, پەرلەمان بۆی هەیە بە زۆرینەی دەنگی ئامادەبووان ئەو زنجیرەیە راست بکاتەوە کە پشتی پێ بەستراوە.

ماددەی (120)

یەکەم: ئەم دەستووره هەموارناکرێ بەبێ ئەو ڕێکارانەی لەم ماددەیەدا هاتوون, بە مەرجێ زیان بەسەلامەتی سیستەمی سیاسیی, پەرلەمانیی کۆماری و دیموکراتیی کوردســتان ـ عــیراق و ســەلامەتی خاکەکــەی نەگەیــەنێ و لــەو مــاف و ئازادیانەی لەم دەستوورەدا هاتوون کەم نەکاتەوە.

دووەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان و ئەنجومەنی وەزیران پێکەوە ، یان نیوەی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان بۆیان هەیــە پێشنیازی هەموارکردنی دەستوور بکەن.

سێیەم: دادگای دەستووری پاش پێداچوونەوەی هەموارکردنی پێشنیازکراو, دەبێ لە ماوەی چل و پێنج ڕۆژدا بڕیــار بدات ئایا هەرموارکردنە پێشنیازکراوەکە ناکۆکە لەگەڵ ئەو مەرجانەی لە بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیەدا هاتوون, یان گونجاوە.

چوارەم: پەرلەمانی کوردستان بۆی هەیە بە زۆرینــەی 3/2 ی ژمــارەی ئەندامــەکانی رەزامەنــدی لەســەر پێــشنیازەکە دەربېرێت.

پێنجەم: گەلی کوردستان–عیراق لە ڕاپرسیەکی گشتی دا بە زۆرینەی دەنگدەران رەزامەندی لەســەر هەموارکردنەکــە دەردەبڕێت.

ماددەی (121)

ڕاپرسی مافی هاولاّتیانی هەرێمە و (25٪) ی ئەوانەی مافی دەنگدانیان هەیە لە هەرێم دا دەتوانن لەسەر بابەتێکی دیارکراو داوای ڕاپرسی بکەن، بە مەرجێك ئەم ڕاپرسیە بە پێی یاسا رێکبخرێ و جێ بەجێبکرێ.

ماددەی (122)

یەکەم: ئەم دەستوورە, سی (30) رۆژ دوای ئەوەی لە ڕاپرسیەکی گشتیدا ڕەزامەندی لەسەر دەدرێت, کاری پێدەکرێو سەرۆکی هەرێمی کوردستان, لەماوەی 10 ڕۆژ دوای ڕەزامەندی لەسەردانی لە ڕاپرسیە گشتیەکەدا, بلاّوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) لە ئەستۆ دەگرێ,.

دووەم: ئەو یاسایانەی لە ڕۆژی کارپێکردنی ئەم دەستوورەدا کاریان پێکراوە, ئەگەر بە پێی حوکمەکانی ئەم دەستوورە هەموار نەکرابن یان هەڵنەوەشابنەوە، بە کارپێکراوی دەمێننەوە.